Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale

Conferinţa ştiinţifică internaţională

CERCETĂRI BIOARHEOLOGICE ŞI ETNOCULTURALE ÎN SUD-ESTUL EUROPEI

International Scientific Conference

BIOARCHEOLOGICAL AND ETNOCULTURAL RESEARCH IN SOUTH-EASTERN EUROPE

Научная международная конференция

БИОАРХЕОЛГИЧЕСКИЕ И ЭТНОКУЛЬТУРНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЕ

Conferinţă ştiinţifică organizată în cadrul proiectului *Cercetarea şi promovarea moştenirii cultural-istorice româneşti a Prutului de Jos*, sprijinit financiar de Ministerului pentru Românii de Pretutindeni

MINISTERUL PENTRU ROMÂNII DE PRETUTINDENI

Crihana Veche (Cahul), 15-18 august 2019

CZU XXX

Instituţia organizatoare
Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale (ICBE)

Instituţii partenere
Agenţia Naţională Arheologică, Chişinău, Moldova
Primăria comunei Crihana Veche, Cahul, Moldova
Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov", Academia Română – Filiala Iaşi, România
Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion" din Tulcea, România
Muzeul de Istorie „Paul Păltănea" din Galaţi, România
Facultatea de Istorie şi Filosofie a Universităţii de Stat din Moldova, Chişinău, Moldova

Coordonatori
Dr. Angela SIMALCSIK (Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova; Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov", Academia Română – Filiala Iaşi, România)
Ion CIOBANU (Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova; Agenţia Naţională Arheologică, Chişinău, Moldova)

Comitetul organizatoric al ICBE
Ion CIOBANU – arheolog
Dr. Angela SIMALCSIK – antropolog
Dr. Andrei COROBCEAN – arheolog
Dr. Vlad VORNIC – arheolog
Dr. Oxana GRYTSYUTA – arheolog
Dr. Dorina ONICĂ – etnolog
Dr. Mariana COCIERU – filolog, folclorist

Descrierea CIP a Camerei Naţionale a Cărţii
C

Responsabilitatea asupra conţinutului rezumatelor revine autorilor.

© ICBE, 2019

ISBN 978-9975-84-XXX

FINANȚATORI / SPONSORI

Primăria comunei Crihana Veche, **Primar RODICA CUCEREANU**, Cahul, Moldova
Agenţia Naţională Arheologică, **Director Dr. VLAD VORNIC**, Chişinău, Moldova
Consiliul Raional Cahul, **Viceperesedinte VLADIMIR CALMÎC**, Cahul, Moldova
Societatea Comercială „Lumea Calităţii" S.R.L., **Director ION GHINDĂ**, Cahul, Moldova
Societatea Comercială „Oltex-Aqua" S.R.L., **Director NICOLAE OLTEANU**, Crihana Veche, Cahul, Moldova
Asociaţia Obştească „Răsăritul românesc", Chişinău, Moldova

Această publicaţie a fost tipărită cu sprijinul Ministerului pentru Românii de Pretutindeni
www.mprp.gov.ro

Conţinutul acestei publicaţii nu reprezintă poziţia oficială a Ministerului pentru Românii de Pretutindeni

PROGRAM

JOI, 15 AUGUST 2019
Sosirea participanţilor

VINERI, 16 AUGUST 2019
8.00: Micul dejun

9.00-10.30
Vizită pe Şantierul Arheologic „Crihana Veche”

11.00
Deschiderea conferinţei ştiinţifice internaţionale „Cercetări bioarheologice şi etnoculturale în sud-estul Europei”

Mesaje de bun venit
- **RODICA CUCEREANU**, Primarul comunei Crihana Veche, Cahul
- **ANCA CORFU**, Consul General, Consulatul General al României la Cahul, România
- **VICTOR ALEXEEV**, Secretar de Stat, Ministerul pentru Românii de Pretutindeni, Guvernul României
- **VLAD VORNIC**, Director al Agenţiei Naţionale Arheologice

11.30-14.00: Susţinerea comunicărilor

SECȚIA ARHEOLOGIE SI CERCETĂRI BIOARHEOLOGICE
Tabăra arheologică Crihana Veche

Moderatori:
Constantin Preoteasa (România) şi
Алла Васильевна Главенчук (Украина)

Alexandru Morintz (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, Bucureşti, România). *Consideraţii asupra arheotopografiei. Implicaţii arheologice, antropologice şi etnografice.*

Alexander Kulkov (St.Petersburg State University, Russia), Marianna Kulkova (Herzen State University, St.Petersburg, Russia), Maya Kashuba (Institute for the History of Material Culture, St.Petersburg, Russia). *The*

ivestigations of macroporosity in archaeological ceramics (by x-ray mCT technique).

Bogdan Stelian Haiduc (Departamentul de Geologie, Facultatea de Geografie şi Geologie, Universitatea „Alexandru I. Cuza" din Iaşi, România), **Bogdan Gabriel Răţoi** (Departamentul de Geologie, Facultatea de Geografie şi Geologie, Universitatea „Alexandru I. Cuza" din Iaşi, România), **M. Brânzilă** (Departamentul de Geologie, Facultatea de Geografie şi Geologie, Universitatea „Alexandru I. Cuza" din Iaşi, România). *Reconstrucţia regimului trofic al erbivorelor de talie mare.*

Bogdan Gabriel Răţoi (Departamentul de Geologie, Facultatea de Geografie şi Geologie, Universitatea „Alexandru I. Cuza" din Iaşi, România), **Bogdan Stelian Haiduc** (Departamentul de Geologie, Facultatea de Geografie şi Geologie, Universitatea „Alexandru I. Cuza" din Iaşi, România). *Pleistocenul din zona Lespezi, judeţul Iaşi.*

Ştefan Vasile (University of Bucharest, Faculty of Geology and Geophysics, Department of Geology, Bucharest, Romania), **Alexandru Petculescu** (Romanian Academy, „Emil Racoviţă" Institute of Speleology, Bucharest, Romania), **Valentin Dumitraşcu** (Romanian Academy, „Vasile Pârvan" Institute of Archaeology, Bucharest, Romania), **Marian Cosac** („Valahia" University of Târgovişte, Faculty of Humanities, Târgovişte, Romania), **George Murătoreanu** („Valahia" University of Târgovişte, Faculty of Humanities, Târgovişte, Romania), **Daniel Vereş** (Romanian Academy, „Emil Racoviţă" Institute of Speleology, Cluj-Napoca, Romania), **Radu Alexandru** (Culture, Cults, and National Cultural Heritage Office – Dâmboviţa, Târgovişte, Romania). *Palaeoenvironmental reconstructions for the Middle Palaeolithic of Vârghiş Gorges (Perşani Mountains, Romania), based on the small vertebrate fossil assemblages.*

Алла Васильевна Главенчук (Одесский археологический музей Национальной Академии наук Украины, Одесса, Украина). *Использование кремневого сырья на поселении Анетовка 2.*

И.В. Пиструил (Одесский археологический музей Национальной Академии наук Украины, Одесса, Украина), **О.А. Грицюта** (Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova; Южноукраинский национальный педагогический университет имени „К.Д. Ушинского", Одесса, Украина). *Скребки верхнепалеолитической стоянки Анетовка 1 (по материалам исследований 1981 г.).*

Valentin Dumitraşcu (Romanian Academy, "Vasile Pârvan" Institute of Archaeology, Bucharest, Romania), **Ştefan Vasile** (University of Bucharest, Faculty of Geology and Geophysics, Department of Geology, Laboratory of Paleontology, Bucharest, Romania). *Reindeer hunting during the Last Glacial Maximum in the Eastern Carpathians.*

Gianfranca Salis (Soprintendenza Archeologia, belle arti e paesaggio per la città metropolitana di Cagliari e le province di Oristano e Sud Sardegna, Ministry of Cultural Heritage, Italy). *Female figures in Neolithic and Eneolithic Sardinia. Considerations about an island in the Mediterranean context.*

Vasile Diaconu (Muzeul de Istorie şi Etnografie Târgu Neamţ, România; Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova). *Aşezarea precucuteniană de la Topolița – La nord-vest de sat (jud. Neamț). Observații preliminare.*

SECȚIA ETNOGRAFIE ŞI FOLCLOR
Muzeul de Arheologie, Etnografie şi Istorie din Crihana Veche

Moderatori:
Dorina Onică (Moldova) şi **Ludmila Şimanschi** (Moldova)

Dorina Onică (Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale; Muzeul Național de Etnografie şi Istorie Naturală, Chişinău, Moldova). *Frontoanele caselor din valea Prutului de Jos.*

Gheorghe Nicolaescu (Institutul Patrimoniului Cultural, Chişinău, Moldova). *Armonica de gură – particularități organologice.*

Ludmila Şimanschi (Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu", Chişinău, Moldova). *Forme ale fenomenului horal consemnate în materialul arhivistic al IF al AŞM.*

Mariana Cocieru (Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale; Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu", Chişinău, Moldova). *Obiceiurile de inițiere juvenilă – repere ale culturii socio-normative.*

Natalia Grădinaru (Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale; Institutul Patrimoniului Cultural, Chişinău, Moldova). *Utilizarea plantelor medicinale în vindecarea bolilor la copii.*

Pavel Popa (Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale; Institutul de Filologie al Academiei de Ştiinţe a Moldovei). *Hora satului – moştenire identitară naţională.*

Lidia Prisac (Institutul Patrimoniului Cultural, Chişinău, Moldova). *Minorităţile naţionale în agenda relaţiilor bilaterale moldo-ucrainene (1992–2019).*

Natalia Procop (Institutul Patrimoniului Cultural, Chişinău, Moldova). *Enghelsina Şugjda, artist plastic în domeniul artei textile.*

14.00-15.00: Pauză de masă

15.00-17.45: Susţinerea comunicărilor

SECŢIA ARHEOLOGIE SI CERCETĂRI BIOARHEOLOGICE
Tabăra arheologică Crihana Veche

Moderatori:
Alin Frînculeasa (România) şi
Сергей Николаевич Разумов (Tiraspol, Moldova)

Adela Kovács (Muzeul Judeţean Botoşani, România; Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova). *Vasele miniaturale de la Roma-Balta lui Ciobanu: între măiestrie şi experiment.*

Sergiu-Constantin Enea (Liceul Teoretic „Ion Neculce", Tg. Frumos, România), **Dumitru Boghian** (Universitatea „Stefan cel Mare", Suceava, România). *Sugestii etnografice pentru reconstituirea modului de construcţie şi funcţionare a locuinţelor cucuteniene.*

Daniel Garvăn (Muzeul Judeţean Buzău, România). *Valea Călmăţuiului în a doua jumătate a mil. V î.e.n. Elemente de cronologie relativă şi absolută.*

Gabriel Vasile (Academia Română, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan", Bucureşti, România), **Cătălin Lazăr** (Platforma ArchaeoScience#RO,

Institutul de Cercetări al Universităţii din Bucureşti (ICUB), Universitatea Bucureşti, România). *Necropola eneolitică de la Gumelniţa (jud. Călăraşi, România).*

Roxana Munteanu (Muzeul Judeţean Buzău, România). *Finalul bronzului timpuriu în Subcarpaţii Curburii: remarci pe marginea unor prezenţe Schneckenberg la sud de Carpaţi.*

Alin Frînculeasa (Muzeul Judeţean de Istorie şi Arheologie Prahova, România). *Mileniile IV - III şi fenomenul funerar tumular la nord de Dunărea Inferioară. Studiu de caz: Arealul Prahova.*

Ion Ciobanu (Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Agenţia Naţională Arheologică, Chişinău, Moldova), **Angela Simalcsik** (Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova; Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov", Academia Română Filiala Iaşi, România). *Date preliminare referitoare la cercetările arheologice preventive de la Giurgiuleşti. Campania 2019.*

Сергей Николаевич Разумов (Научно-исследовательская лаборатория «Археология» Приднестровского государственного университета им. Т.Г. Шевченко, Тирасполь, Moldova). *Погребения лошадей ингульской катакомбной культуры.*

Сергей Агульников (Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale; Институт Культурного Наследия, Центр Археологии, Chişinău, Moldova). *К вопросу о датировке могильника Белозерской культуры у с. Казаклия.*

Ciprian-Cătălin Lazanu („Ştefan cel Mare" Vaslui County Museum, Romania). *New data regarding a bronze hoard from Vaslui County.*

Dumitru Boghian (Universitatea „Stefan cel Mare", Suceava, România), **Sergiu-Constantin Enea** (Liceul Teoretic „Ion Neculce", Tg. Frumos, România). *Iliada ca sursă istorică pentru reconstituirea unor comportamente funerare din epocile bronzului şi fierului.*

17.45-18.00: Pauză de cafea

18.00-20.00: Susţinerea comunicărilor

SECȚIA ARHEOLOGIE SI CERCETĂRI BIOARHEOLOGICE
Tabăra arheologică Crihana Veche

Moderatori:
Andrei Corobcean (Moldova) şi
Виталий Степанович Синика (Tiraspol, Moldova)

Sorin Cristian Ailincăi (Institutul de Cercetări EcoMuzeale „Gavrilă Simion", Tulcea, România), **Adrian Adamescu** (Muzeul de Istorie „Paul Păltănea", Galaţi, România). *Aşezarea de la Vânători. Rezultatele cercetărilor arheologice din campaniile 2017-2018.*

Maria Vetrova (St.Petersburg State University, Russia), **Marianna Kulkova** (Herzen State University, St.Petersburg, Russia), **Maya Kashuba** (Institute for the History of Material Culture, St.Petersburg, Russia), **Alexander Kulkov** (St.Petersburg State University, Russia). *The investigation of raw materials for the manufacture of early Iron Age (11th-7th cent. BC) pottery from the settlements of the Dniester river basin.*

Marianna Kulkova (Herzen State University, St.Petersburg, Russia), **Aurel Zanoci** (Laboratorul „Tracologie", Universitatea de Stat din Moldova), **Maya Kashuba** (Institute for the History of Material Culture, St.Petersburg, Russia), **Alexander Kulkov** (St.Petersburg State University, Russia), **Maria Vetrova** (St.Petersburg State University, Russia). *The multidisciplinary approach to pottery and iron artefact investigations from the Saharna-Mare site of the Dniester river region.*

Chiara Pilo (Soprintendenza Archeologia, belle arti e paesaggio per la città metropolitana di Cagliari e le province di Oristano e Sud Sardegna, Ministry of Cultural Heritage, Italy). *From Athens to Sardinia: Attic figured pottery in Sardinian contexts.*

Andrei Corobcean (Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova; Laboratorul „Tracologie", Universitatea de Stat din Moldova). *Geţii şi sciţii: o construcţie a proceselor de diferenţiere etnică în arheologie.*

Alexandru Berzovan (Institutul de Arheologie din Iaşi, România), **Adela Kovács** (Muzeul Judeţean Botoşani, România). *Cetăţi din Epoca Fierului pe teritoriul actual al judeţului Botoşani (sec. 5-3 î.Hr.). O perspectivă LIDAR.*

Виталий Степанович Синика (Научно-исследовательская лаборатория «Археология» Приднестровского государственного университета им. Т.Г. Шевченко, Тирасполь, Moldova). *Новые данные об обряде захоронения собак в скифских курганах Северо-Западного Причерноморья.*

Octavian Munteanu (Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă", Chişinău, Moldova), **Nicolae Batog** (Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă", Chişinău, Moldova), **Valeriu Prohnițchi** (Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă", Chişinău, Moldova). *Piese de fier descoperite în fortificațiile Horodca Mică şi Horodca Mare.*

20.00: Cină în aer liber şi discuţii pe marginea comunicărilor

SÂMBĂTĂ, 17 AUGUST 2019

8.00: Micul dejun

9.00-12.00: Susţinerea comunicărilor

SECȚIA ARHEOLOGIE SI CERCETĂRI BIOARHEOLOGICE
Tabăra arheologică Crihana Veche

Moderatori:
Vlad Vornic (Moldova) şi **Елена Петровна Секерская** (Украина)

George-Dan Hânceanu (Muzeul de Istorie Roman – Complexul Muzeal Judeţean Neamţ, România). *Ipoteze privind scopul perforării vaselor de lut din aşezările de la Roşiori – Dulceşti (jud. Neamţ).*

Larisa Ciobanu (Centrul de Arheologie, Institutul Patrimoniului Cultural, Chişinău, Moldova), **Vlad Vornic** (Agenţia Naţională Arheologică; Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova), **Sergiu Bodean** (Centrul de Arheologie, Institutul Patrimoniului Cultural, Chişinău, Moldova). *Un depozit de amfore romane descoperit la Cîrpeşti (r-nul Cantemir).*

Lucian Munteanu (Institutul de Arheologie, Academia Română, Filiala Iaşi, România). *Moneda romană imperială in teritoriile „barbare" de la est şi sud de Carpați.*

Елена Петровна Секерская (Южноукраинский национальный педагогический университет имени „К.Д. Ушинского”, Одесса, Украина). *Использование метода определения возраста и сезона забоя животных по регистрирующим структурам зубов (по материалам могильника черняховского времени Нагорное – II).*

Vlad Vornic (Agenţia Naţională Arheologică, Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova), **Sergiu Popovici** (Agenţia Naţională Arheologică, Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova), **Ion Ciobanu** (Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale; Agenţia Naţională Arheologică, Chişinău, Moldova), **Angela Simalcsik** (Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova; Centrul de Cercetări *Antropologice „Olga Necrasov”, Academia Română Filiala Iaşi, România). Descoperiri funerare în situl medieval din sec. XIV de la Costeşti-Gârlea.*

Angela Simalcsik (Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova; Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov”, Academia Română Filiala Iaşi, România), **Vlad Vornic** (Agenţia Naţională Arheologică, Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova). *Primul caz de nanism descoperit în context funerar în Republica Moldova. Necropola de la Costeşti-Gârlea, mormântul 19.*

Carsten Mischka („Friedrich-Alexander” Universität Erlangen-Nürnberg, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Deutschland), **Silviu-Constantin Ceauşu** (Complexul Muzeal Judeţean Neamţ, Muzeul de Istorie şi Arheologie Piatra-Neamţ, România), **Constantin Preoteasa** (Complexul Muzeal Judeţean Neamţ, Centrul Internaţional de Cercetare a Culturii Cucuteni, Muzeul de Artă Eneolitică Cucuteni Piatra-Neamţ, România). *Cercetări arheologice interdisciplinare neinvazive la Cetatea Nouă a Romanului.*

Сергей Агульников (Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale; Институт Культурного Наследия, Центр Археологии, Chişinău, Moldova), **Виталий Железный** (Институт Культурного Наследия, Центр Археологии, Chişinău, Moldova). П*редварительные итоги исследования могильника Ногайской культуры у с. Казаклия в 2019 году.*

Василий Ильчишин (НДЦ «ОАСУ» Института археологии НАН Украины, г. Тернополь, Украина), **Василий Ковбаса** (Тернопольский

педагогический университет им. В.Гнатюка, г. Тернополь, Украина). *Исследования объектов Первой мировой войны на территории пгт Заложцы Тернопольской области в Западной Украине.*

Gabriel Vasile (Academia Română, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan", Bucureşti, România), **Alexandru Morintz** (Academia Română, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan", Bucureşti, România). *Arheologia preventivă. O altfel de poveste.*

Lansare de carte:
Alexandru Morintz, *Balbus către Celsus. Prezentarea şi analiza tuturor figurilor. O versiune în limba română însoţită de note şi comentarii*, Editura Scrib, Bucureşti, 2019.

12.00-13.00: Pauză de masă

Vizită la Muzeul de Arheologie, Etnografie şi Istorie din Crihana Veche
Vizită la Muzeul pâinii de la Văleni
Excursie în Rezervaţia Biosferei „Prutul de Jos"
Excursie cu degustare la Vinăria VINIA TRAIAN de la Găvănoasa

Închiderea conferinței, mesaje de bun rămas...

CONSIDERAŢII ASUPRA ARHEOTOPOGRAFIEI. IMPLICAŢII ARHEOLOGICE, ANTROPOLOGICE ŞI ETNOGRAFICE

Alexandru Morintz (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, Bucureşti, România)

Cu alt prilej, am definit arheotopografia ca sub-disciplină arheologică, având drept obiect de studiu apariţia şi evoluţia tehnicilor şi instrumentelor topografice, în scopul reconstituirii modului în care erau efectuate măsurătorile topografice în Preistorie şi Antichitate. Tot atunci menţionam şi caracterul său profund interdisciplinar, necesitând corelarea de informaţii şi noţiuni din diverse domenii: istorie, arheologie, topografie, etnografie, lingvistică, inginerie, arhitectură etc.

Măsurarea spaţiului înconjurător, în scopul explorării, evaluării potenţialului, luării în stăpânire şi valorificării lui, a însoţit permanent aventura umană, crescând progresiv în importanţă. Şi, cum milenii de-a rândul, principala sursă de existenţă a reprezentat-o exploatarea pământului, acesta a constituit şi primul obiectiv al măsurătorilor. Astfel, este de presupus ca primele măsurători topografice propriu-zise să fi fost strâns legate de apariţia agriculturii. Standardizarea proprietăţilor agricole sub forma unor poligoane regulate (pătrate) era cea mai simplă manieră de a împărţi în mod echitabil pământul şi de a colecta impozitele. Primele informaţii în acest sens le găsim la Herodot (Istorii, II, 109).

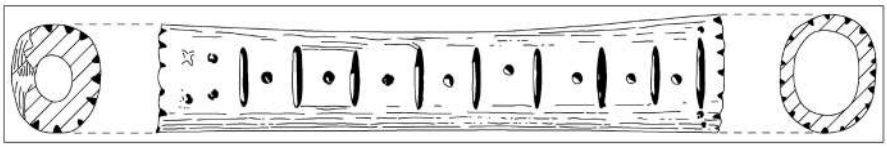

Fig. 1. Posibil instrument metric descoperit în arealul culturii Cucuteni (după Radu Vulpe, Les fouilles de Calu, Dacia VII-VIII (1937-1940), p. 13-67, fig. 26/4).

Comunicarea noastră îşi propune să evidenţieze succint trei implicaţii deosebite ale arhetopografiei. În primul rând arheologic,

prin identificarea de complexe şi artefacte cu conotaţii metrice. Până în prezent descoperirile de acest gen la nivelul întregii preistorii a României sunt foarte rare (fig. 1). În al doilea rând, antropologic, primele unităţi de măsură fiind părţi ale corpului uman, ca palma, cotul etc. (fig. 2). Şi, în al treilea rând, etnografic, prin identificarea unor reminiscenţe străvechi în practici tradiţionale actuale de măsurare a pământului.

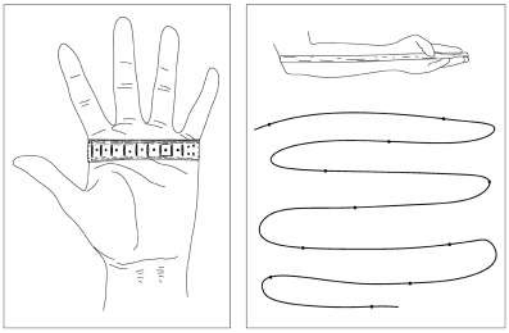

Fig. 2. Unităţi de măsură provenind din părţi ale corpului uman: palma (stânga) şi cotul (dreapta).

Una din sursele principale de documentare o va constitui Corpus Agrimensorum Romanorum. Această colecţie de scrieri cu caracter topografic sintetizează noţiuni preexistente cu milenii în urmă şi a exercitat o puternică influenţă până în secolul al XVIII-lea.

THE IVESTIGATIONS OF MACROPOROSITY IN ARCHAEOLOGICAL CERAMICS (BY X-RAY MCT TECHNIQUE)

Alexander Kulkov (St. Petersburg State University, Russia)
Marianna Kulkova (Herzen State University, St. Petersburg, Russia)
Maya Kashuba (Institute for the History of Material Culture, St. Petersburg, Russia)

The x-ray microtomography (x-ray mCT) allows investigating the internal structure of objects based on the data on the distribution of

x-ray density. One of the areas of mCT researches is the investigation of the pore space of archaeological ceramics: determination of the total (microtomographic) porosity, patterns of pore distribution in the sample volume, shapes and sizes of individual pores. This work is devoted to the visualization of pores to determine the causes of macroporosity (pore diameter more than 50 nm).

Large pores in archaeological ceramics are usually represented by cracks and pores that appear as a result of deviations from the technological process in the production of ceramics, pores that appear on the site of burnt organic impurities in the ceramic paste (natural or artificial), and „introduced" pores, i.e. pores in artificial and natural impurities in the ceramic paste. The latter include pores in the unburned bones, pores in the shells, pores in the grog, etc. Visualization of macropores allows in some cases to identify the burnt organic matter. For example: an unambiguous definition of a replica of a burnt seeds and fragments of the above-ground parts of the plant Panicum (Millet), Elytrígia répens, feather, wool, fragment of insect, etc. in various archaeological ceramics.

So, the investigation of macroporosity by x-ray mCT gives as the additional information about environment of pottery production.

This article is supported by RFBR project № 18-08-40063 and the Volkswagen Foundation, project № 90 216.

RECONSTRUCȚIA REGIMULUI TROFIC AL ERBIVORELOR DE TALIE MARE

Bogdan Stelian Haiduc (Departamentul de Geologie, Facultatea de Geografie şi Geologie, Universitatea „Alexandru I. Cuza" din Iaşi, România)
Bogdan Gabriel Răţoi (Departamentul de Geologie, Facultatea de Geografie şi Geologie, Universitatea „Alexandru I. Cuza" din Iaşi, România)
M. Brânzilă (Departamentul de Geologie, Facultatea de Geografie şi Geologie, Universitatea „Alexandru I. Cuza" din Iaşi, România)

Evoluţia cercetărilor în paleontologia vertebratelor a impus şi impune în permanenţă aplicarea unor metode noi de cercetare a

resturilor fosile. Este vorba de acele segmente ale scheletului care au suferit o serie de influenţe ale factorilor de paleomediu, aşa cum este dentiţia, aspect care ne trimite către analiza nutrienţilor, deci a hranei.

În general vorbind, nevoile de hrana ale animalelor înregistrează schimbări nu numai în decursul unui an, ci şi în decursul existentei lor. Este evident ca iarna nevoile de hrana sunt mai mari decât vara, dar ele sunt crescute si in timpul toamnei. Iarna, consumul energetic este mult mai mare, ceea ce determina si un consum ridicat de hrana.

In decursul vieţii, nevoile de hrana se diferenţiază pe vârste si pe sexe. Cercetările efectuate au relevat, în primul rând la erbivore, o oarecare dependenta de numărul de specii de plante ce stau la dispoziţie spre consum.

Hrana reprezintă una dintre cele mai importante legături dintre mediul înconjurător şi organism. Astfel, ea reprezintă unul dintre cei mai importanţi factori din ecologie. Acest lucru este valabil mai ales pentru mamifere, deoarece toată energia necesară pentru a-şi menţine metabolismul ridicat, este extrasă din alimente (Karasov et al. 1986).

Pentru mărunţirea hranei, în cazul mamiferelor se utilizează dinţii. Dinţii reprezintă unelte mecanice eficiente utilizate pentru a sparge particulele de alimente pentru ingestie şi, ulterior, pentru digestie (Fortelius, 1985; Prinz & Lucas 1997; Fritz et al. 2009). Adaptarea dentară pentru îmbunătăţirea extracţiei eficiente a nutrienţilor este considerată cea mai bună reflecţie a evoluţiei mamiferelor (Ungar et al., 2010; Guy et al. 2013).

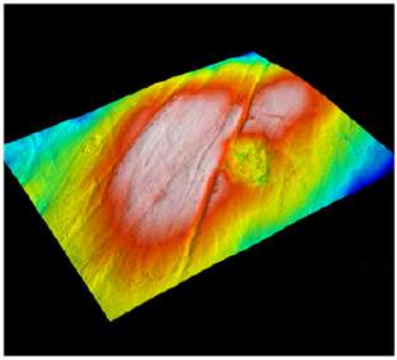

Fig. 1. Microuzura dentară studiată prin metoda microscopului confocal

Această metodă non-invazivă reprezintă cea mai puţin costisitoare metodă acceptată la nivel internaţional ce ne poate arăta regimul trofic aferent individului, particularitatea inter-ecologică, dar şi adaptările morfologice ale animalelor la schimbările climatice şi de mediu înconjurător (Fig. 1).

PLEISTOCENUL DIN ZONA LESPEZI, JUDEȚUL IAŞI

Bogdan Gabriel Răţoi (Departamentul de Geologie, Facultatea de Geografie şi Geologie, Universitatea „Alexandru I. Cuza" din Iaşi, România)
Bogdan Stelian Haiduc (Departamentul de Geologie, Facultatea de Geografie şi Geologie, Universitatea „Alexandru I. Cuza" din Iaşi, România)

Depozitele pleistocene analizate în această lucrare aflorează pe valea râului Siret, în apropierea localităţii Lespezi, la aproximativ 17 km nord de oraşul Paşcani. Materialul fosilifer a fost identificat în cadrul unor depozite fluviale caracterizate de pietrişuri medii la grosiere cu stratificaţie oblică la scară mare şi nisipuri grosiere cu stratificaţie plan-paralelă.

Fig. 1. Craniul de Bison priscus din depozitele Pleistocene de la Lespezi (judeţul Iaşi)

Din cadrul acestor depozite s-au colectat un craniu fragmentar de Bison priscus (Bojanus 1827) cu masivul facial avariat, un molar (m2) inferior stâng şi un molar (M3) superior stâng de Mammuthus primigenius (Blumenbach 1799). Pentru depozitele pleistocene din zona Lespezi semnalăm pentru prima dată prezenţa acestor specii. Din cornul de Bison priscus (Bojanus 1827) şi dinţii de Mammuthus

primigenius (Blumenbach 1799) s-au prelevat probe pentru analiza tafonomică la microscopul electronic. Pe baza materialului fosil putem aprecia vârsta depozitelor Pleistocenului superior.

PALAEOENVIRONMENTAL RECONSTRUCTIONS FOR THE MIDDLE PALAEOLITHIC OF VÂRGHIŞ GORGES (PERŞANI MOUNTAINS, ROMANIA), BASED ON THE SMALL VERTEBRATE FOSSIL ASSEMBLAGES

Ştefan Vasile (University of Bucharest, Faculty of Geology and Geophysics, Department of Geology, Bucharest, Romania)
Alexandru Petculescu (Romanian Academy, „Emil Racoviţă" Institute of Speleology, Bucharest, Romania)
Valentin Dumitraşcu (Romanian Academy, „Vasile Pârvan" Institute of Archaeology, Bucharest, Romania)
Marian Cosac („Valahia" University of Târgovişte, Faculty of Humanities, Târgovişte, Romania)
George Murătoreanu („Valahia" University of Târgovişte, Faculty of Humanities, Târgovişte, Romania)
Daniel Vereş (Romanian Academy, „Emil Racoviţă" Institute of Speleology, Cluj-Napoca, Romania)
R**adu Alexandru** (Culture, Cults, and National Cultural Heritage Office – Dâmboviţa, Târgovişte, Romania)

The infill of the small rock shelter Abri 122, one of more than 100 caves from the Vârghiş Gorges, yielded numerous Middle Palaeolithic lithic elements. Large mammal fossil remains, some bearing cut marks, were also found at the site. The large mammal fauna included large (bison or aurochs), and middle-sized (ibex) bovids, as well as large carnivores, such as the cave bear and the wolf. The age of the lowermost cultural layer, based on radiocarbon dating, was estimated to be older than 42 200 years calibrated BP, confirmed by biochronological analyses. Rodent teeth from a lower depth suggested an age around 30 000 years calibrated BP. Both age estimates fall within the late Weichselian, prior to the Last Glacial Maximum.

Sediment screen-washing, from two depth intervals around the main cultural layer yielded numerous small vertebrate fossils. Herpetofaunal remains document the presence of fishes (?Salmonidae), anurans (Rana temporaria, Hyla ex gr. arborea), snakes (Natrix sp., Zamenis sp.), and lizards (Lacerta agilis, Lacerta viridis). Small mammals are also abundant and account for a diverse assemblage that included rodents (Microtus arvalis, M. gregalis, Clethrionomys glareolus, Chionomys nivalis, Lagurus lagurus, Arvicola amphibius, Cricetulus migratorius, Cricetus cricetus), and one insectivore (Sorex araneus).

Fig. 1. Ecological affinities of small vertebrate taxa from the late Pleistocene of Abri 122 Middle Palaeolithic site, plotted against the present day landscape around the Vârghiş Gorges. Base map: Google Earth

The microvertebrate assemblage includes taxa with diverse palaeoecological affinities, which help reconstruct the landscape present around the rock shelter used by Palaeolithic hunters (Fig. 1). Some small vertebrates inhabited cold rocky habitats (Chionomys nivalis), some prefered grasslands (Lacerta agilis, Lacerta viridis, Microtus arvalis, Lagurus lagurus, Cricetus cricetus), while other lived in shrubberies and forests (e.g. Clethrionomys glareolus, Sorex araneus, Hyla ex gr. arborea, Rana temporaria), in the close vicinity of permanent streams (A. amphibius, ?Salmonidae indet.).

This work was supported by a grant of the Romanian Ministry of Research and Innovation, CNCS – UEFISCDI, project number PN-III-P1-1.1-PD-2016-0848, within PNCDI III (to Ş.V.).

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ КРЕМНЕВОГО СЫРЬЯ НА ПОСЕЛЕНИИ АНЕТОВКА 2

Алла Васильевна Главенчук (Одесский археологический музей Национальной Академии наук Украины, Одесса, Украина)

Основным сырьем для производства орудий труда на поселении позднего палеолита Анетовка 2, расположенной в Степном Побужье (Украина), служил кремень, который изучал геолог В.Ф. Петрунь.

Здесь найдено более двух миллионов кремневых изделий и отходов их производства. Кремень — разного качества и разной степени патинизации. Жители Анетовки 2 приносили кремневое сырье как в виде крупных отдельностей, так и в виде мелких речных галек небольших размеров.

Местный кремень (т.н. «бакшальский», типа Анетовки 13), который на стоянке представляет основную массу сырья, — часто сухой, трещиноватый, с полостями внутри, в основном — желвачный.

Кроме этого, на Анетовке 2 встречаются и другие кремни, описанные В.Ф. Петрунем: зеленоватые по всей мощности, хорошо просвечивающие однородные дымчатые, серые концентрически–зональные западного (вплоть до Днестра) типа.

Но довольно большая часть сырья Анетовки 2 — галечный кремень хорошего качества. В.Ф. Петрунь описал несколько мест выходов галечного кремня верхнемелового возраста и предположительно исходно палеозойского возраста на территории степного Побужья. Также возможными местами происхождения галечного кремня он называл: отложения палеогена в пределах украинского кристаллического щита, известных в долине р. Мертвовод, коренные выходы кремнистых пород предположительно верхнемелового возраста в центральной части украинского кристаллического щита (в районе Умани), отложения балтской свиты (гле характерно разнообразие, в основном, волынского кремня).

На памятнике также присутствуют плитки мелового кремня. На поселении в большом количестве присутствуют аллювиальные кремневые гальки типа карпатской, вне сомнения, специально принесенные на памятник для дальнейшего использования.

Кроме этого, в материалах из промывки культурного слоя присутствуют чешуйки описанного В.Ф. Петрунем декоративного подмосковного кремня фиолетового цвета, многократно переотлагавшегося (сначала ледником, затем — речными водами плейстоценовой р. Синюхи в долину Южного Буга).

Происхождение части галечного и плитчатого сырья на сегодняшний день точно не определено. Учитывая мобильность первобытных коллективов охотников, кремень хорошего качества мог быть принесен с разных мест.

Древние мастера, по-видимому, подбирали любое качественное кремневое сырье и пытались его использовать. На Анетовке 2 зафиксированы подправленные древние изделия, относящиеся к мустьерской эпохе, с негативами позднепалеолитических сколов. По такому же принципу обращались и с окатанными водой орудиями (присутствуют несколько таких орудий со «свежей» подправкой).

СКРЕБКИ ВЕРХНЕПАЛЕОЛИТИЧЕСКОЙ СТОЯНКИ АНЕТОВКА 1 (ПО МАТЕРИАЛАМ ИССЛЕДОВАНИЙ 1981 Г.)

И.В. Пиструил (Одесский археологический музей Национальной Академии наук Украины, Одесса, Украина)
О.А. Грицюта (Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova; Южноукраинский национальный педагогический университет имени „К.Д. Ушинского” , Одесса, Украина)

Большое внимание при типологической обработке коллекций кремневого инвентаря уделяется специфическим типам изделий, которые являются культуроопределяющими для выделения отдельных археологических культур. Однако, при этом, внимание исследователей направлено, в основном, на отсутствие или присутствие указанных типов и практически полностью игнорируются причины появления тех или иных форм на отдельных памятниках, процесс их формообразования и т.д.

Скребки по количеству занимают первое место (2,1% от общего количества инвентаря) среди изделий со вторичной обработкой.

Скребки стоянки Анетовка 1 разделены на две группы: высокие (высокой формы) и низкие. Скребки высокой формы количественно преобладают (до 75% от категории скребков). Изготовлены они на массивных и/или толстых отщепах, на обломках кремня и нуклеусах, а, иногда, и на пластинах. Представлены они, в основном, подокруглыми и округлыми формами, а также скребками концевого типа. Низких скребков меньше. Изготовлены они на отщепах (концевого типа, подокруглые и округлые формы), пластинах (концевые) и нуклеусе. К категории скребков отнесены и несколько обломков их лезвий (Пиструил, 2019).

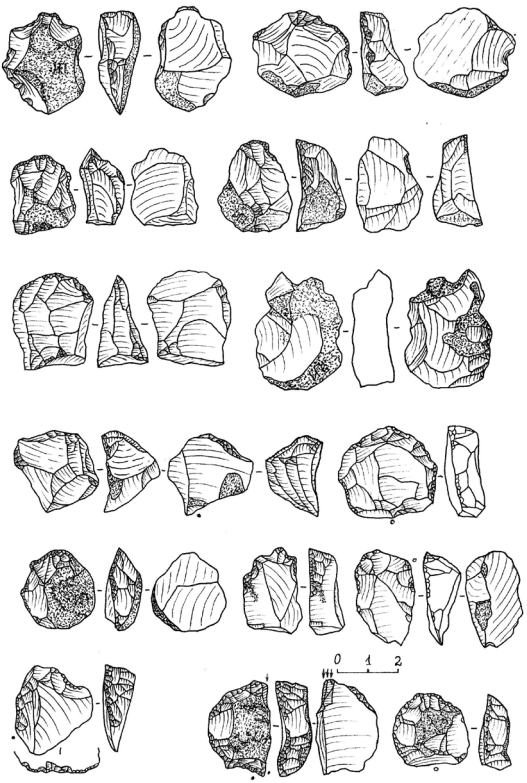

Рис. 1. Скребки верхнепалеолитической стоянки Анетовка 1

Однако, разделение скребков по высоте лезвия несколько условно, так как, при желании, между ними можно выделить (по высоте лезвия) целый ряд промежуточных типов. Кроме этого, на ряде изделий присутствуют «высокие» и «низкие» участки. Это, также затрудняет, кроме всего прочего, выделение скребков высокой формы по соотношению ширины и высоты лезвия (адекватно это соотношение можно определять только у скребков изготовленных на пластинах). Поэтому, для выделения т.н. «скребков высокой формы» применен принцип соответствия длины сколотых с высоких скребков чешуек и длины чешуек, которые «шли» на изготовление микроострий с абразивной ретушью (т.н. «микроострий сагайдакско-мураловского типа»). Предполагается, что изначально, скребки высокой формы использовались в качестве нуклеусов для снятия чешуек и микропластин, которые служили заготовками для изготовления микроострий с краевой ретушью. Впоследствии, вероятно, эти нуклеусы могли быть преобразованы и/или использованы в качестве скребков. Это возможно, но типологически – недоказуемо. Трасологическое изучение покажет использование данной категории изделий в качестве скребков.

REINDEER HUNTING DURING THE LAST GLACIAL MAXIMUM IN THE EASTERN CARPATHIANS

V**alentin Dumitraşcu** (Romanian Academy, "Vasile Pârvan" Institute of Archaeology, Bucharest, Romania)
Ştefan Vasile (University of Bucharest, Faculty of Geology and Geophysics, Department of Geology, Laboratory of Paleontology, Bucharest, Romania)

Few sites have provided satisfactory faunal samples from the Upper Paleolithic in Romania. Most of them were found in the eastern Carpathians, in loess deposits from the Bistriţa (Buda, Lespezi, Poiana Cireşului, Bistricoiara, Dârţu etc.) and Prut (Mitoc, Ripiceni, Crasnaleuca etc) valleys. These are open air, pluristratified sites, with

a seasonal character. The archaeological levels that contains the most abundant faunal assemblages are framed in the Gravettian and the Epigravettian, dated between 17.000 to 25.000 years BP. Not all sites have consistent archaeozoological analysis, in most cases only lists of species have been published. Corroborating the results of previous and recent studies, we outlined a scenario on the strategies for exploiting animal resources in this region around the Last Glacial Maximum.

Hunting is concentrated mainly on reindeer, steppe bison and horse. In the case of sites with the most bone remnants, the structure of reindeer and bison populations suggests that the hunt took place in the cold season and appears to be non-selective. To a lesser extent, deer, moose and giant deer were hunted, and very rarely chamois and ibex. Carnivores and rodents are also present with few remains. Objects worked in animal hard materials, mainly reindeer antlers, were discovered on several sites Although the sites were formed at different moments, we can foresee a similar pattern of behaviour towards large herd ungulates. The large number of animals hunted during the autumn/winter migrations could sustain the human group through the winter, when also local, non-migratory animals were hunted.

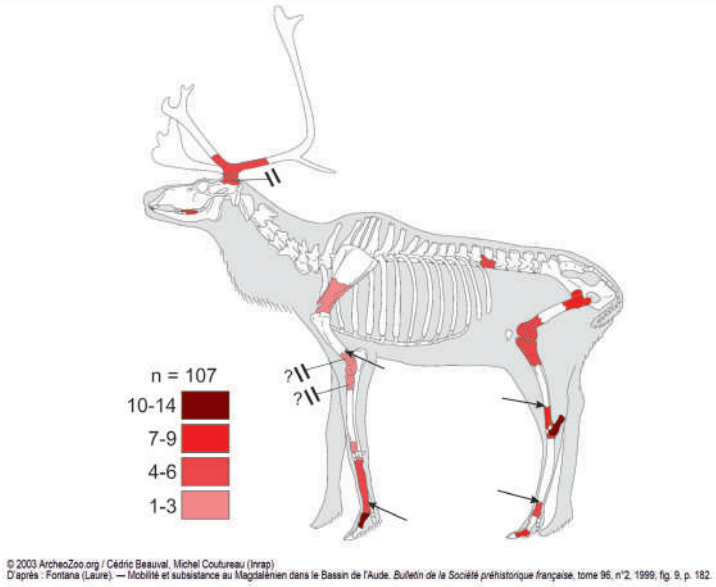

Fig. 1. Skeletal elements representation of the reindeer from Buda (Bacău county)

FEMALE FIGURES IN NEOLITHIC AND ENEOLITHIC SARDINIA. CONSIDERATIONS ABOUT AN ISLAND IN THE MEDITERRANEAN CONTEXT

Gianfranca Salis (Soprintendenza Archeologia, belle arti e paesaggio per la città metropolitana di Cagliari e le province di Oristano e Sud Sardegna, Ministry of Cultural Heritage, Italy)

In Neolithic and Eneolithic period human representations assume a social meaning and refer to symbolic values that are the subject of studies and reflections of archaeological and anthropological science. The female figure is widespread in the material cultures of the populations in the Mediterranean world. The female statuettes have similarities in gestures, in clothing, in modes of representation, in anatomical features.

These elements need to be examined not only in a typological approach, but above all with reference to the chronological context and to discovery.

Recently 3 small female statuettes have been discovered in a hypogeic necropolis of domus de janas in the locality of Carbonia, named Cannas di Sotto, in the south Sardinia. This discovery offers solid contextual elements for an examination of the Sardinian statues in their evolutionary path from the middle Neolithic to the middle-evolved Eneolithic. The evolution of the statuettes is related to the cultural changes that take place in Sardinian prehistory. Indeed, although the island develops absolutely original material cultures, shows traces of influences coming from outside, through the routes that connect the different areas of the Mediterranean.

AŞEZAREA PRECUCUTENIANĂ DE LA TOPOLIŢA – LA NORD-VEST DE SAT (JUD. NEAMŢ). OBSERVAŢII PRELIMINARE

Vasile Diaconu (Muzeul de Istorie şi Etnografie Târgu Neamţ, România)

Situl arheologic de la Topoliţa – La nord-vest de sat (com. Grumăzeşti şi com. Agapia, jud. Neamţ) a fost identificat printr-o cercetare de

suprafaţă în anul 2001. Cu acel prilej, de la suprafaţa solului au fost recuperate numeroase materiale arheologice de factură eneolitică (cultura Precucuteni), dar şi ceramică specifică epocii bronzului (cultura Noua) şi antichităţii târzii (Sântana de Mureş-Cerneahov).

Aşezarea se află în marginea de nord-vest a satului Topoliţa, pe malul drept al pârâului Valea Seacă şi ocupă o poziţie joasă, dar neinundabilă.

Fig. 1. Imagini din timpul scanărilor geomagnetice

Cu scopul delimitării întregului sit, dar şi pentru identificarea structurilor antropice, în anul 2017 a fost realizată o scanare geomagnetică, cu sprijinul specialiştilor de la Universitatea din Erlangen-Nürnberg.

Investigaţiile neinvazive au pus în evidenţă existenţa a 25 de posibile construcţii eneolitice, aparţinând culturii Precucuteni, urmele unor structuri rectangulare din piatră (?), dar şi un posibil şanţ, situat pe latura de nord a aşezării. Conform hărţii geomagnetice, aşezarea are formă rectangulară, orientată pe direcţia nord-vest - sud-est. O porţiune din sit este suprapusă de o livadă actuală, motiv pentru care zona respectivă nu a putut fi scanată, ceea ce limitează stabilirea cu

precizie a numărului locuinţelor precucuteniene. Cu toate acestea, se poate observa că locuinţele eneolitice sunt dispuse pe trei rânduri, aproximativ paralele. La începutul anului 2019 a fost realizată o ridicare topografică a sitului în perspectiva demarării săpăturilor sistematice.

Fig. 2. Harta geomagnetică a sitului
(după C. Preoteasa et alii, 2018)

Prin intermediul cercetărilor de suprafaţă au fost recuperate vestigii eneolitice (ceramică, piese de piatră şi silex, reprezentări antropomorfe), care confirmă o locuire intensă a acestui perimetru, urmând că cercetările sistematice să aducă lămuriri suplimentare.

VASELE MINIATURALE DE LA ROMA-BALTA LUI CIOBANU: ÎNTRE MĂIESTRIE ŞI EXPERIMENT

Adela Kovács (Muzeul Judeţean Botoşani, România)

La Roma-Balta lui Ciobanu, jud. Botoşani, au fost făcute cercetări în perioada 1985-1986 de către Dragomir Popovici, Costachi Buzdugan

şi Ioan Alexoaie. Aceştia au cercetat o serie de complexe din care a rezultat o cantitate mare de ceramică, precum şi un lot larg de vase miniaturale. Aşezarea se încadrează în etapa B1 a culturii Cucuteni. Vasele miniaturale sunt unele dintre cele mai interesante tipuri de obiecte care apar în general în siturile aparţinând culturii Cucuteni. Modul în care acestea au fost realizate este unul interesant, indiferent de situl la care ne referim. În ceea ce priveşte lotul de la Roma, acesta este unul larg.

O mare parte dintre materialele descoperite nu au fost publicate şi nu au fost valorificate expoziţional, chiar dacă au fost restaurate. Alături de materialul restaurat se află şi fragmente ceramice provenind de la vase miniaturale. La o privire atentă, din punct de vedere tehnologic, distingem două categorii de vase miniaturale. O primă categorie o formează cele care au fost realizate fie ca experiment sau de către copii/ucenici, având o serie de imperfecţiuni vizibile, atât în ceea ce priveşte modelajul, cât şi modul de aplicare al picturii. O altă categorie include vasele de mici dimensiuni care le imită pe cele de dimensiuni rezonabile, fiind realizate foarte calitativ, cu pictura aplicată în mod precis. Scopul precis al acestor vase rămâne încă de identificat, având în vedere diversitatea tipologică a acestora.

SUGESTII ETNOGRAFICE PENTRU RECONSTITUIREA MODULUI DE CONSTRUCŢIE ŞI FUNCŢIONARE A LOCUINŢELOR CUCUTENIENE

Sergiu-Constantin Enea (Liceul Teoretic „Ion Neculce”, Tg. Frumos, România)
Dumitru Boghian (Universitatea „Stefan cel Mare”, Suceava, România)

Modul de construcţie şi funcţionare a locuinţelor cucuteniene continuă să fie, în pofida numeroaselor descoperiri arheologice şi încercări reconstructive experimentale, un important domeniu/subiect de cercetare. În literatura de specialitate există o serie de încercări meritorii de a reconstitui, pe baza unor realităţi arheologice punctuale, a experimentelor, a modelelor/machetelor de lut descoperite şi a unor exemple etnografice contemporane, tipurile de case şi anexe gospodăreşti utilizate de comunităţile cucuteniene de-a lungul mileniului de existenţă al acestora, modurile de construcţie ale acestora, conform unor particularităţi şi tradiţii regionale, distribuţia spaţiului construit şi a utilităţilor acestuia, în conformitate cu numărul indivizilor care formau casa/familia restrânsă şi/sau extinsă etc.

Având în vedere faptul că locuinţa/casa, în ansamblul ei, reprezintă o importantă categorie a antropologiei culturale, exprimată economic, social şi spiritual, potrivit condiţiilor istorico-culturale în care au trăit comunităţile umane, în comunicarea propusă, autorii discută câteva informaţii etnografice din secolele XIX-XX referitoare la locuinţele utilizate în spaţiul est-carpatic şi în regiunile conexe, care pot oferi sugestii pentru interpretarea unor realităţi arheologice, identificate prin săpăturile arheologice. Încadrate în aşa-numita arhitectură tradiţională sătească, aceste case erau, de regulă, pluricompartimentate, fiind construite „în/pe furci” şi „pe tălpi” din lemn (stâlpi, panouri de bârne/lodbe, cadre împletite cu nuiele, grinzi şi podul, căpriorii) şi lut/argilă amestecat(ă) cu materiale vegetale, pentru lutuirea/tencuirea structurii lemnoase a pereţilor şi tavanului, şi erau acoperite cu „plase” de paie sau stuf, în sistemul „în două sau patru ape”.

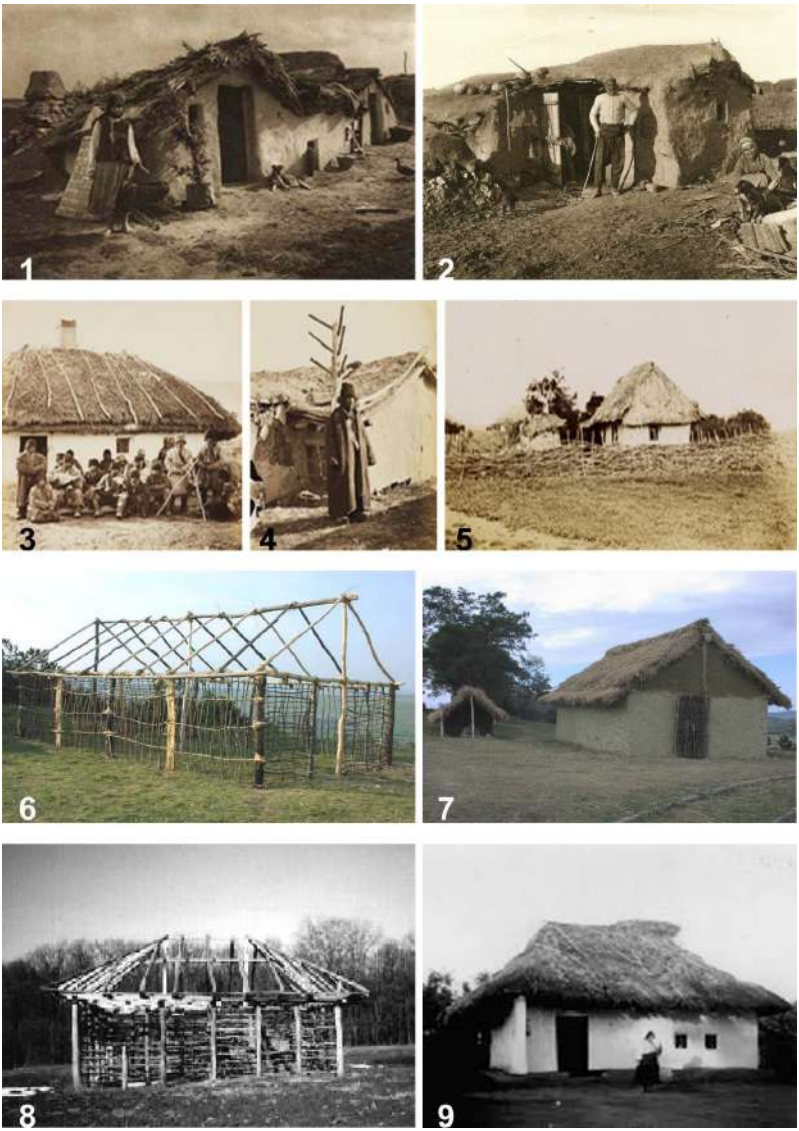

Fig. 1. Locuinţe tradiţionale din lemn şi lut. 1-2. Dobrogea; 3-4. Basarabia; 5. Ripiceni; 6-7. Experiment Cucuteni; 8. Reconstrucţie Muzeul Etnografic Iaşi; 9. Voineşti (Iaşi); (Surse: 1-2. Kurt Hielscher, 1933; 3-4. Jean Raul, 1878; 5. https://picclick.fr/Roumanie-Ripiceni-Une-maison-du-village-ca1896-vintage-352470891941.html; 6-7. V. Cotiugă în Cucuteni, 2004; 8-9. V. Munteanu, 2002).

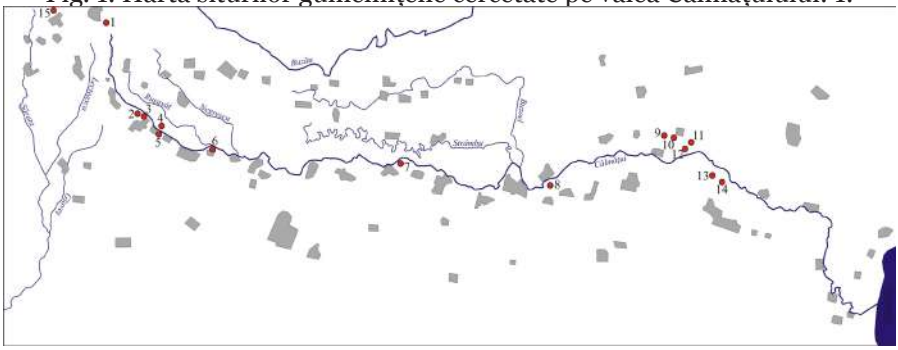
VALEA CĂLMĂȚUIULUI ÎN A DOUA JUMĂTATE A MIL. V Î.E.N. ELEMENTE DE CRONOLOGIE RELATIVĂ ŞI ABSOLUTĂ

Daniel Garvăn (Muzeul Judeţean Buzău, România)

Privită prin prisma numărului de aşezări neo-eneolitice identificate, dar şi a diversităţii culturale, valea Călmăţuiului ar putea fi interpretată ca un culoar de legătură între Subcarpaţii de Curbură şi Dunăre, dar şi o posibilă „zonă de graniţă" în perioada la care ne referim, dacă avem în vedere descoperirile atribuite culturii ceramicii liniare de la Sudiţi sau cele precucuteniene de la Gherăseni – Movila Cremenea şi Lipia – Movila Drumul Oilor (jud. Buzău). Până în prezent, acestea sunt cele mai sudice aşezări identificate din arealele respectivelor culturi.

Descoperirile la care ne referim, cele din a doua jumătate a mil. V î.e.n., au fost atribuite pe rând aspectului cultural Stoicani-Aldeni şi culturii Gumelniţa, dar de cele mai multe ori insuficienţa argumentelor a impietat înţelegerea acestor fenomene culturale. Cei mai mulţi dintre cercetătorii care s-au ocupat de problematica enunţată au atribuit aşezările din zona de nord-est a Câmpiei Române culturii Gumelniţa, faza A1 şi A2.

Fig. 1. Harta siturilor gumelniţene cercetate pe valea Călmăţuiului: 1.

Lipia-Movila Drumul Oilor; 2. Gherăseni-Grindul Cremenea; 3. Gherăseni-Movila Cremenea; 4. Sudiţi-Purcăreaţă; 5. Sudiţi-Movila Bălaia; 6. Moisica; 7. Largu; 8. Cireşu; 9. Lişcoteanca-Movila Olarului; 10. Lişcoteanca-Moş Filon; 11. Lişcoteanca-Satnoieni; 12. Lişcoteanca-Popina din Baltă; 13. Însurăţei-Popina I; 14. Însurăţei-Popina III; 15. Sărata Monteoru

Cercetările recente de la Gherăseni şi Lipia (jud. Buzău), dar şi reevaluarea unor materiale provenite din săpături mai vechi (Lişcoteanca – Satnoieni, Largu, Însurăţei – Popina I etc.), au adus noi informaţii referitoare la prezenţa comunităţilor umane în a doua jumătate a mil. V î.e.n. Au fost identificate o serie de artefacte (recipiente ceramice şi plastică antropomorfă din lut şi os) ce pot fi considerare repere cronologice şi culturale. Acestora li se adaugă şi câteva date radiocarbon realizate recent, ce vin să completeze bagajul de cunoştinţe existent.

NECROPOLA ENEOLITICĂ DE LA GUMELNIȚA (JUD. CĂLĂRAŞI, ROMÂNIA)

Gabriel Vasile (Academia Română, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan" , Bucureşti, România)
Cătălin Lazăr (Platforma ArchaeoScience#RO, Institutul de Cercetări al Universităţii din Bucureşti (ICUB), Universitatea Bucureşti, România)

Necropola de la Gumelniţa aparţine comunităţii umane ce a locuit pe aşezarea de tip tell de la „Măgura Gumelniţa" , situl eponim al civilizaţiei eneolitice. Necropola a fost descoperită în anii '60 ai secolului trecut, pe terasa înaltă de la est de tell. Atunci şi ulterior, în anii '70, au fost cercetate nouă morminte de inhumaţie.

În anul 2017 a fost reluată cercetarea sitului Gumelniţa (aşezarea şi necropola aferentă) sub forma unui proiect interdisciplinar complex. Lucrarea de faţă va prezenta rezultatele preliminare, arheologice şi antropologice, obţinute în urma cercetării, între anii 2017-2018, a 10 complexe funerare de inhumaţie.

Acestea conţineau indivizi depuşi în poziţie chircită, pe partea stângă, orientaţi pe direcţii apropiate de est. Gradele de conservare şi de reprezentare sunt diferite, iar în unele situaţii au fost descoperite resturi ce provin de la mai mulţi indivizi. Piese de inventar funerar au fost identificate într-un singur mormânt.

Analiza antropologică a urmărit o serie de aspecte tafonomice,

determinarea sexului, estimarea vârstei la deces sau estimarea staturii indivizilor. De asemenea, au fost surprinse o serie de modificări scheletice care conduc la identificarea unor patologii osoase şi dentare. Alte aspecte analizate au constat în înregistrarea unor anomalii şi caractere epigenetice sau în consemnarea unor elemente ale stresului biomecanic.

Cercetarea s-a desfăşurat în cadrul proiectului Platformă pluridisciplinară complexă de cercetare integrativă şi sistmatică a identităţilor şi patrimoniului cultural tangibil şi non-tangibil din România (PATCULT#RO) – cod PN-III-P1-1.2-PCCDI-2017-0686.

Fig. 1. Mormântul 3

Fig. 2. Mormântul 10

Fig. 3. Urme de arsură secundară la nivelul frontalului

Fig. 4. Aspecte tafonomice evidenţiate prin activitatea rădăcinilor

Fig. 5. Şanţul şi fosa muşchiului *vastus lateralis*

FINALUL BRONZULUI TIMPURIU ÎN SUBCARPAȚII CURBURII: REMARCI PE MARGINEA UNOR PREZENȚE SCHNECKENBERG LA SUD DE CARPAȚI

Roxana Munteanu (Muzeul Judeţean Buzău, România)

În ansamblul epocii bronzului perioada timpurie constituie, în continuare, intervalul de timp cel mai puţin cunoscut. Pachetul cel mai consistent de informaţii se referă la ultimul segment al perioadei, caracterizat în zona de interes prin cristalizarea trăsăturilor caracteristice a culturii Monteoru. În acest context se plasează cele câteva prezenţe ceramice de tip Schneckenberg identificate în situri din Subcarpaţii Curburii, precum Pietroasa Mică-Gruiu Dării, Sărata Monteoru-Cetăţuia, Năeni-Colarea sau Berca-Biserica Adormirea Maicii Domnului.

Descoperirile de factură sud-est transilvăneană în Subcarpaţii Moldovei şi cei ai Curburii nu constituie o noutate. Cercetările recente permit, însă, urmărirea acestor elemente culturale în contexte stratigrafice clare, oferind astfel argumente suplimentare în confirmarea sau infirmarea ipotezelor formulate anterior cu privire la plasarea cronologică a celor mai timpurii descoperiri monteorene.

În campania anului 2018 a fost cercetat în situl de la Pietroasa Mică un complex conţinând ceramică specifică mediului cultural Schneckenberg, aflat la baza depunerii monteorene de pe Gruiu Dării. Acesta consta într-o aglomerare de fragmente ceramice (provenind de la peste 10 recipiente), alături de care se găseau câteva fragmente

osteologice animale, pigmenţi de cărbune, mici bucăţi rulate de lipitură arsă şi o figurină zoomorfă.

Comunicarea prezintă aceste materiale recente, care se integrează unui lot puţin consistent dar semnificativ din punct de vedere cultural. Acesta jalonează un culoar de legătură care a funcţionat la sfârşitul bronzului timpuriu între Muntenia şi sud-estul Transilvaniei.

MILENIILE IV-III ŞI FENOMENUL FUNERAR TUMULAR LA NORD DE DUNĂREA INFERIOARĂ. STUDIU DE CAZ: AREALUL PRAHOVA

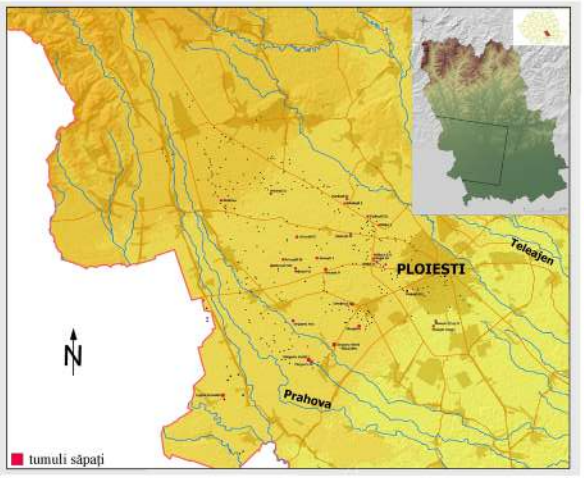
Alin Frînculeasa (Muzeul Judeţean de Istorie şi Arheologie Prahova, România)

Fenomenul funerar tumular preistoric, aflat într-un interval cronologic care suprapune evoluţia târzie a epocii eneolitice şi începutul epocii bronzului, a fost tratat, în general, separat de fondul cultural prezumat a fi local. Deşi inconsistente, urmele mai curând discrete ale interacţiunii acestor două componente au fost prezente şi constatate de cercetători. Ele ne dezvăluie un episod cronologic plin de dinamism, în care elementul local intră în contact cu lumea nord-pontică, rezultatul fiind o evoluţie specifică. În ultimii ani au fost cercetaţi 23 de tumuli dispuşi într-un areal bine delimitat natural, respectiv sud-estul judeţului Prahova (nordul Munteniei). În acelaşi timp, au fost realizate o serie de săpături arheologice în situri contemporane cu apariţia şi apoi evoluţia tumulilor de pământ din mileniile IV-III î.Hr.

Am consemnat şi delimitat două etape funerare cu caracteristici proprii, în care tumulul şi peisajul plat de câmpie sunt elementele comune. Prima etapă, aflată în a doua jumătate a mileniului IV, este una în care elementul cultural local se manifestă din plin, inventarele mormintelor fiind unele bogate. În etapa a doua, care acoperă prima jumătate a mileniului III, avem pachetul Iamnaia, care include un ritual foarte standardizat, cu un inventar mai curând auster. Undeva în timp aceste două etape se ating/suprapun, semnele coexistenţei fiind unele diferite, de la violenţă la aculturaţie. În acelaşi timp avem evoluţii culturale specifice, care se manifestă în funcţie/paralel cu fenomenul funerar tumular.

AREALUL PRAHOVA - O POVESTE LOCALĂ?

- au fost cartați aproximativ 350 tumuli
- majoritatea au 1 - 1.5 m înălțime, numai 5 au mai mult de 3 m înălțime (nu mai mult de 6 m)

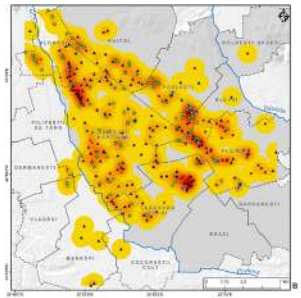
23 tumuli săpați

74 morminte descoperite — 92 indivizi

49 morminte preistorice — 75 indivizi

Cercetări vechi (1941-1943)
Ploiești (2 movile)
21 morminte preistorice (2 din bronzul mijlociu)
24 indivizi (2 din bronzul mijlociu)

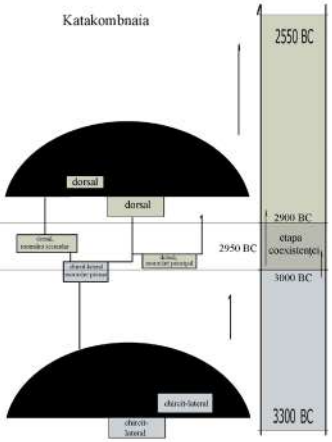

Model Kernel - estimarea densității

PRE-IAMNAIA ŞI IAMNAIA

Ritual, inventar şi cronologie

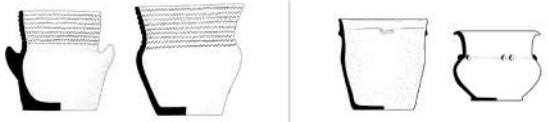

Pachet auster
- unitatea/standardizarea ritualului
- un grup cu o puternică identiatate

Ritual: groapă rectangulară, poziţia dorsală, morminte individuale sau duble, bărbaţi şi subadulţi, rar persoane de sex feminin: orienarea vestică, ocru;

Inventar: - podoabe (inele de buclă din argint, pandantive/şiraguri din scoică, cupru şi dinţi de animale)
- ceramică (şnurată sau locală)

Ritual: gropi ovale sau rectangulare, ring de piatră, poziţia chircit-laterală, morminte individuale sau colective (manipulare post-mortem), bărbaţi, femei şi subadulţi înmormântaţi în mici movile (nu mai mult de un metru înălţime)

Pachet complex (conexiuni pe spaţii largi comerţ pe distanţe mari, legături familiale puternice)

Inventarul este bogat şi divers: ceramică (amfore, căni, ceşti, castroane), bijuteri (din argint, cupru, scoici, os), arme (din silex, cupru, piatră)

Conexiuni cu culturile locale (Cernavoda II & Coţofeni II)

DATE PRELIMINARE REFERITOARE LA CERCETĂRILE ARHEOLOGICE PREVENTIVE DE LA GIURGIULEŞTI. CAMPANIA 2019

Ion Ciobanu (Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Agenţia Naţională Arheologică, Chişinău, Moldova)
Angela Simalcsik (Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova; Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov" , Academia Română Filiala Iaşi, România)

In iulie 2019 specialiştii Agenţiei Naţionale Arheologice au continuat cercetările arheologice preventive în cadrul necropolei tumulare de la Giurgiuleşti, în punctul numit de săteni Drumul Mare. Investigaţiile arheologice au fost prilejuite de construcţia drumului de ocolire a localităţilor Slobozia Mare, Cîşliţa-Prut şi Giurgiuleşti, adică a traseului M3. Au fost decapate mantalele a trei movile funerare ridicate în perioade diferite. Doi tumuli au fost ridicaţi deasupra mormintelor ce aparţin culturii Iamnaia şi unul asupra unui mormânt scitic (Fig. 1). În total au fost documentate 14 complexe funerare ce pot fi atribuite comunităţilor de păstori din epoca bronzului, sciţilor şi migratorilor medievali timpurii.

Fig. 1. Vedere dinspre est a tumulului scitic

Studiul paleoantropologic al resturilor scheletice relevă prezenţa ambelor sexe, atât adulţi (tineri, de vârstă mijlocie şi bătrâni), cât şi sub-adulţi. Gradul de reprezentare a scheletelor variază. Starea de conservare este, în general, precară în cazul materialului preistoric şi satisfăcătoare în cel al scheletelor de vârstă antică şi medievală. Materialul scheletic a suferit o serie de modificări tafonomice, cum ar fi: crăpare, exfoliere, decolorare, pigmentare şi intervenţii ale rozătoarelor.

Din punct de vedere tipologic, reprezentanţii culturii Iamnaia prezintă caracteristici proto-europoide gracilizate, iar cei ai culturii scitice, un amestec de trăsături nordoide şi est-europoide. În ceea ce priveşte migratorii medievali, pe fondul unui tip predominant europoid au fost decelate trăsături discrete mongoloide, în special la nivel dentar.

Studiul paleopatologic al resturilor scheletice descoperite în anul 2019 în cei trei tumuli de la Giurgiuleşti a relevat o serie de patologii osoase şi dentare, dar şi traumatisme, anomalii, trăsături epigenetice şi indicatori ocupaţionali. Toate aceste date, corelate cu informaţiile arheologice, aduc noi informaţii referitoare la starea de sănătate şi activităţile cotidiene ale acestor comunităţi.

ПОГРЕБЕНИЯ ЛОШАДЕЙ ИНГУЛЬСКОЙ КАТАКОМБНОЙ КУЛЬТУРЫ

Сергей Николаевич Разумов (научно-исследовательская лаборатория «Археология» Приднестровского государственного университета им. Т.Г. Шевченко, Тирасполь, Moldova)

На более чем сотню захоронений ингульской катакомбной культуры Северного Причерноморья, в которых были найдены кости животных (Небрат 2016: 44), известно лишь три погребения целых костяков лошадей. Одно из них изучено на территории Буго-Днестровского междуречья, на правом берегу р. Тилигул: во входном колодце погребения 17/18 кургана «Любаша» на подсыпке лежал костяк жеребёнка (Иванова, Петренко, Ветчинникова 2005: 85, рис. 55). Два других были исследованы на ле-

вобережье Днестра, у с. Глиное Слободзейского района. В погребении 43 кургана 1 Глинянского могильника два расчленённых костяка взрослых людей были перекрыты подсыпкой, поверх которой находился костяк молодого коня (Разумов и др. 2013: 326). Захоронение сопровождалось амулетом из зуба животного, двумя бронзовыми бляшками, двумя сосудами и костяным шилом. В кургане 15 группы Глиное/Водовод, исследованном в 2018 г. (2,55 км на север от указанного выше кургана 1), костяк молодого коня был найден в камере на специальной подсыпке мощностью около 0,6 м. На дне лежал скелет мужчины, рядом найден обожжённый гранитный сфероид.

Для ингульской культуры в целом характерны находки лишь отдельных костей животных. Однако отметим, что целый костяк ягнёнка был зафиксирован на деревянном заслоне дромоса ингульского погребения 6 в кургане 1 группы «Сад» у с. Глиное (Разумов 2017: 262).

В энеолите, раннем и среднем бронзовом веке Северного Причерноморья и соседних территорий захоронения лошадей встречаются крайне редко. Костяки животных, в том числе коней, в отдельных ямах, сопровождающие гробницы с останками людей, известны в культуре шаровидных амфор (Свешников 1983: 8-10, 18).

В кургане 1 у с. Пуркары на правобережье Днестра в культовой яме, связанной с основным погребением 21 усатовской культуры, зафиксированы кости черепа, конечностей, таза и астрагал молодой лошади, большие берцовые кости двух особей быка и часть скелета одной особи МРС (Яровой 1990: 70).

В ямном комплексе Дубоссары 31/15 череп лошади лежал в ногах погребённого. Кострище с костями лошади было зафиксировано близ детского погребения 4, сопровождающего основное ямное погребение 3 кургана 3 у с. Дойбаны-2 Дубоссарского района (Кетрару и др. 2014: 149). Два черепа коней были найдены в заполнении входной шахты ингульского погребения 1/19 у г. Запорожье на Нижнем Днепре (Небрат 2016: 47).

Находки в относительно небольшом ареале трёх погребений молодых коней могут свидетельствовать существовании устойчивого элемента обрядности, связанного с определённой груп-

пой катакомбного населения. Подсыпки, нестандартные формы входных шахт и камер, зола и угли, демембрация, инвентарь указывают на неординарный статус погребённых.

К ВОПРОСУ О ДАТИРОВКЕ МОГИЛЬНИКА БЕЛОЗЕРСКОЙ КУЛЬТУРЫ У С. КАЗАКЛИЯ

Сергей Агульников (Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale; Институт Культурного Наследия, Центр Археологии, Chişinău, Moldova)

Казаклийский могильник Белозерской культуры, согласно аналогиям погребального обряда и инвентаря, имеет достаточно широкую датировку (Agulnikov 1996, Агульников 2003, он же 2005). В диапазоне XII-XI вв. датируются металлические изделия – проволочные фибулы, подвески, кольца, ножи, находки стеклянных и янтарных бус. Керамический материал Казаклийского могильника представлен посудой белозерского типа и раннегальштатским импортом из Нижнего Подунавья. В определенной степени ощущается влияние Сабатиновской культуры и раннегальштатской - Кишинэу-Корлэтень. Так, погребения 1 и 14, содержат смычковые бронзовые фибулы и типично белозерский керамический материал – лощеные кубки, чаши, а также, сосуды являющиеся импортом из Среднего Подунавья (погр. 14) (Agulnikov 1996, 85). К ним примыкает погребение 30, в инвентаре которого имеются черпак сабатиновского облика и типично белозерская лощеная чаша. А также, материалы из погребения 32, представленные такой-же белозерской чашей и цилиндрошейным кубком с орнаментом свойственным культурам Сихлеану–Тэмэоань (Agulnikov 1996).

Представляет интерес инвентарь погребений 53-56, объединенные в одну группу под распаханным курганом – пятном № 2, несколько отдаленном от основной площади могильника (Agulnikov 1996, 42-43). В инвентаре погребения 54 имелась чаша, орнаментированная штампом (полой трубочкой), свойственным

культуре Бабадаг-I и кубок с углубленным орнаментом в виде треугольников и горизонтальных линий, свойственным группе Сихлеану. Но находка в этом же погребении лезвия железного ножа, определяемого как изделие типа «Степной» (Dergačev 2002, 128), также позволяет датировать данное захоронение более ранним временем-XI в. до н.э. В свою очередь, железная фибула из погребения 55 соотносится с серией „Violenbogenfibeln" и может датироваться XI-X вв. до н.э. В одновременном с ними погребении 56 имелся лепной горшок белозерского типа с округлым туловом, перегибом у плечиков и бронзовая колоколовидная подвеска-деталь конской сбруи (Agulnikov 1996, fig. 18; 19). Одновременными Казаклийскому могильнику являются погребения Белозерской культуры могильников Дивизия и Алкалия В Днестровско-Дунайском междуречье (Vančugov, Subbotin 2000, 174). В елом материалы могильника Белозерской культуры у с. Казаклия следует датировать второй половиной XI-началом X вв. до н.э.

NEW DATA REGARDING A BRONZE HOARD FROM VASLUI COUNTY

Ciprian-Cătălin Lazanu („Ştefan cel Mare" Vaslui County Museum, Romania)

The paper presents the results of the X-ray fluorescence analyses with an mobile spectrometer on seven bronze objects from a bronze hoard discovered in Oţeleni, Vaslui County, Romania and the discussion regarding of this results. The bronze hoard contain five bronze sickels from Heleşteni type belonging on Râşeşti-Băleni bronze series, one spearhead from Krasny Mayak type and a bronze dagger with analogies on the bronze hoard from Băleni, all dated to the Late Bronze Age.

The sickels from this hoard were casted using the same mould, which was determined by analyzing their size and weight, metallographic analyzes were performed to see if these pieces were

cast using the same raw material, not only at the sickels but at the other two components of the hoard. In performing metallographic analyzes it was used a portable X-ray analyzer, Niton XL3, and the results were analysed using the Thermo Niton software. The results revealed that five of the sickels were casted using the same raw material and the other two, the dagger and the spearhead, were casted using other raw material. Based on metallographic analysis results we can assume that the objects from this deposit were casted into three different metallurgical centers.

ILIADA CA SURSĂ ISTORICĂ PENTRU RECONSTITUIREA UNOR COMPORTAMENTE FUNERARE DIN EPOCILE BRONZULUI ŞI FIERULUI

Dumitru Boghian (Universitatea „Stefan cel Mare”, Suceava, România)
Sergiu-Constantin Enea (Liceul Teoretic „Ion Neculce”, Tg. Frumos, România)

Eposul Iliada, născut, probabil, în secolul XII BC şi perpetuat până azi, pentru a eterniza faptele de arme ale eroilor ahei în luptele cu troienii şi aliaţii lor (cca. 1260-1180 BC), cristalizat în secolul VIII BC şi atribuit aedului orb Homer, se caracterizează, în complementaritatea calităţilor sale literare, prin numeroase elemente istorice, narate prin mijloace artistice. În istoricitatea acestui poem eroic a crezut Heinrich Schliemann şi a descoperit Troia (Ilion/Hissarlik). De atunci există numeroase păreri pro sau contra considerării acestei epopei ca izvor istoric. Pornind de la considerentul că Iliada cuprinde numeroase informaţii istorice, transfigurate în teme epice, exprimate artistic/literar, în prezenta comunicare autorii repertoriază şi încearcă să decodifice istoric informaţiile referitoare la modul în care se făceau funeraliile unor eroi (ex. Patrocle, Hector; Cânturile XXIII-XXIV), care erau comportamentele şi practicile funerare din perioada Greek Dark Age (sec. XII-VIII BC), comparându-le cu unele descoperiri arheologice de la sfârşitul epocii bronzului şi începutul epocii fierului

din spaţiul est-mediteranean extins. Astfel, modelele decelate din această sursă literar-istorică oferă posibilitatea înţelegerii şi modelării elementelor de rit şi ritual funerar, dintre care multe fac parte din greu perceptibilul patrimoniu ideatic imaterial.

Fig. 1. Incinerarea lui Patrocle (apud The Illustrated History of the World, Ward, Lock & Co, London 1890)

În aceste condiţii, Iliada oferă importante indicii de sociologie funerară, despre complexitatea practicilor sociale mortuare referitoare

la eroi, care implicau camarazii de arme, rudele, întreaga comunitate, de la decesul propriu-zis, pregătirea corpului defunctului, a obiectelor de inventar, ridicarea rugului funerar, pregătirea construcţiilor mortuare/a mormântului/însemnele monumentului, „priveghiul", întrecerile războinice funerare, sacrificiile animale/umane şi cutumele asociate, perioadele de doliu şi modurile de etalare ale acestora, procesiunile funerare, serviciile religioase/divine de trecere, ofrandele/masa/banchetul funerar, purtarea memoriei eroului, eroizarea (relaţionarea urmaşilor cu cel trecut în rândurile strămoşilor mitici), sprijinind arheologia funerară pentru a realiza reconstrucţii istorice cât mai complete.

AŞEZAREA DE LA VÂNĂTORI. REZULTATELE CERCETĂRILOR ARHEOLOGICE DIN CAMPANIILE 2017-2018

Sorin Cristian Ailincăi (Institutul de Cercetări EcoMuzeale „Gavrilă Simion", Tulcea, România)
Adrian Adamescu (Muzeul de Istorie „Paul Păltănea", Galaţi, România)

Situl de la Vânători stă la baza unei teorii referitoare la existenţa la Dunărea de Jos a unui orizont hallstattian timpuriu cu ceramică incizată. Această teorie a fost susţinută de către arheologi precum, Sebastian Morintz, Bernard Hansel, Atila Laszlo sau Mihalache Brudiu.

Cercetările arheologice din anii 2017-2018 s-au concentrat în cercetarea a ceea ce noi am denumit Zona 1, pe o suprafaţă de 800 mp (20 ori 40 m). Descoperirile din acest sector aduc noi informaţii despre evoluţia grupurilor culturale de la sfîrşitul mileniului al II-lea a.Chr, de la Dunărea de Jos. Pe lîngă faptul că în structurile cercetate a fost descoperită doar ceramică incizată, datările C14 efectuate indică o datare a acestei locuiri în sec. XI a.Chr., cu cel puţin jumătate de secol mai timpurie decît începutul aşezării de la Babadag.

THE INVESTIGATION OF RAW MATERIALS FOR THE MANUFACTURE OF EARLY IRON AGE (11TH-7TH CENT. BC) POTTERY FROM THE SETTLEMENTS OF THE DNIESTER RIVER BASIN

Maria Vetrova (St.Petersburg State University, Russia)
Marianna Kulkova (Herzen State University, St.Petersburg, Russia)
Maya Kashuba (Institute for the History of Material Culture, St.Petersburg, Russia)
Alexander Kulkov (St.Petersburg State University, Russia)

The aim of the work is to identify sources of raw materials for the manufacture of ceramics and to determine the technological characteristics of ceramic production, depending on the composition of the raw material clay.

Clay samples were taken from outcrops near the Early Iron Age settlements of the Saharna, the Soldanesti and the Glinjeni sites.

The chemical analysis of clays and ceramics by the XRF method showed good correlation in the major and minor elements. In particular, it concerns to SiO2, CaO contents and the rare elements like Ba, Sr, Zr. Rare minerals detected by the scanning electron microscope (SEM-EDX) can beused as indicators for the determination of the exploitation of local raw materials also. Both in the pottery and in the clay from the Soldanesti site, cupriferous minerals such as the Chalcocite and the Cuprite, are clearly registered. The ceramics and clay samplesfrom the Glinjeni siteare conformedamong others regarding the Chromite.

X-ray diffraction on ceramic samples shows a similar mineral composition: quartz; microcline, albite, muscovite, calcite, dolomite, amphibole,anatase, magnetite, goethite.In the pottery of the Glinjeni siteaorganogenic limestoneoccurs in the form of rounded grains. The some ceramic samples from the Glinjeni site content such kind inclusions in the clay but they have a crushed biogenic limestone addedas a temper also.

There are samples in which a Quartz sand was added to the natural clay (20 wt.%) and pottery was experimentally made and

fired at different temperatures. But the DTA-analysis shows that the firing temperature did not exceed the melting temperature of calcite at 870°C (Trindade et al., 2009). This is consistent with X-ray powder diffraction studies. For the most of the samples, a product of illite change - muscovite is identified, the destruction of which occurs at 850-900 °C (Stevenson, Gurnick, 2016).

An integrated approach to the study shows that pottery was produced from local clay of the Dniester rive basin. The firing temperature did not exceed at 870°C.

* This article is supported by RFBR project № 18-08-40063 and the Volkswagen Foundation, project № 90 216

THE MULTIDISCIPLINARY APPROACH TO POTTERY AND IRON ARTEFACT INVESTIGATIONS FROM THE SAHARNA-MARE SITE OF THE DNIESTER RIVER REGION

Marianna Kulkova (Herzen State University, St.Petersburg, Russia)
Aurel Zanoci (Laboratorul „Tracologie" , Universitatea de Stat din Moldova)
Maya Kashuba (Institute for the History of Material Culture, St.Petersburg, Russia)
Alexander Kulkov (St.Petersburg State University, Russia)
Maria Vetrova (St.Petersburg State University, Russia)

The complex analytic methods was applied for investigations of the technology for vessels and iron tools from the Saharna-Mare site located in the Dnieper river basin. The technology of pottery making was studied in thin sections. The SEM-EDS analysis was applied for geochemical mapping of pottery surface. The geochemical composition of samples was investigated by XRF analysis. The high resolution 3D computed microtomography (micro CT) was used to visualize and characterize the internal structure of ceramic samples. 3D void visualization allowed to determine the pores occurred during

burning of different types of organics and to calculate the porosity. The sources of clay raw materials for pottery making were considered also. On the Saharna-Mare site a vast spectre of technological operations for ceramic making had been used. The different paste recipes and firing conditions were applied. The development and refinement of ceramic manufacturing can be established on the Saharna-Mare site in comparison to the Glinjeni II site where the early developed technological operations have been used.

For iron tools were used methods of metallography, geochemical and mineralogical analysis with using of SEM-EDX. The first results showed the differences beetween raw sources and technology of iron production on this site.

* This article is supported by RFBR project № 18-08-40063 and the Volkswagen Foundation, project № 90 216

FROM ATHENS TO SARDINIA: ATTIC FIGURED POTTERY IN SARDINIAN CONTEXTS

Chiara Pilo (Soprintendenza Archeologia, belle arti e paesaggio per la città metropolitana di Cagliari e le province di Oristano e Sud Sardegna, Ministry of Cultural Heritage, Italy)

Although Sardinia wasn't directly involved in the phenomenon of Greek colonization in the western Mediterranean, trade connections with Greece are attested by imported products found in the island. Between the last decades of the 6th century and the 4th century BC also Attic pottery arrived in Sardinia, even if in a low quantity comparing to other regions of Italy (for example Etruria) or to the Iberian peninsula. The majority of the Attic vessels were found in the main Phoenician and Punic settlements located in south-western Sardinia, as well as in the internal areas related to them.

The present paper will focus in particular on black and red-figure Attic vessels, characterized as usual by the presence of images and figurative scenes. The interest of local purchasers for these imported containers is particularly intriguing considering the lack of peculiar

imagery in indigenous pottery and, in general, in local craft production. The purpose of this research is to examine the vase shapes selected by Sardinian people and their function, to discuss the role of Attic pottery in some specific archaeological contexts and to evaluate the meaning eventually given to the images elaborated in Athenian workshops by local not Greek users.

GEȚII ŞI SCIȚII: O CONSTRUCȚIE A PROCESELOR DE DIFERENȚIERE ETNICĂ ÎN ARHEOLOGIE

Andrei Corobcean (Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova; Laboratorul „Tracologie" , Universitatea de Stat din Moldova)

Începutul celei de-a doua epoci a fierului în spaţiul carpato-nistrean reflectă procese etnoculturale de interferenţă, diferenţiere şi uniformizare, în care au fost implicate într-o măsură mai mare atât comunităţi traco-getice, cât şi elementele nord-pontice de tradiţie scitică. Corelarea materialului arheologic cu sursele narative antice a permis reconstituirea unei situaţii paleoetnografice, apreciindu-se caracterul uniform şi stabil al culturii materiale din secolele IV-III a. Chr. Acest caracter este considerat tributar unei continuităţi genetice din prima epocă a fierului, dar şi de predominarea unui masiv etnic relativ unitar. În istoriografie s-a constatat acceptarea generală a unui set stabil de categorii de vestigii arheologice pentru atribuirea „getică" ori „scitică" : ceramica lucrată cu mâna, ritualul funerar şi elementele de artă aplicativă.

În general, istoriografia secolului XX a furnizat o mulţime de controverse legate de posibilităţile de interpretare etnică a vestigiilor arheologice puse în legătură cu corespondenţele istorico-geografice. Încercările de a corela datele arheologice cu cele narative au fost destul de tentante anume în ceea ce priveşte epoca fierului – cea care ilustrează o dihotomie provocatoare între civilizaţia antică şi comunităţile protoistorice din Europa. În cazul epocii fierului din spaţiul nord şi nord-vest pontic, arheologia şi-a îndreptat deseori atenţia asupra unor clasificări etnice, inspirate din tradiţia istorică

greacă în special. Asemenea clasificări, argumentate suficient sau nu prin datele arheologice, au generat nu atât dihotomii etnice, cât etnografice: geţi sedentari – sciţi nomazi, geţi autohtoni – sciţi alogeni, geţi agricultori – sciţi crescători de animale, războinici. Această corespondenţă între etnonim şi cultură, reflectată arheologic, devine uneori atât de categorică, încât poate oferi suficient spaţiu pentru speculaţii.

CETĂȚI DIN EPOCA FIERULUI PE TERITORIUL ACTUAL AL JUDEȚULUI BOTOŞANI (SEC. 5-3 Î.HR.). O PERSPECTIVĂ LIDAR

Alexandru Berzovan (Institutul de Arheologie din Iaşi, România)
Adela Kovács (Muzeul Judeţean Botoşani, România)

Între secolele 5-3 î.Hr. în spaţiul est-carpatic s-au ridicat un număr însemnat de cetăţi care impresionează şi astăzi prin dimensiunile lor, martore ale unor eforturi colective de amploare. O microzonă interesantă din acest punct de vedere este reprezentată de arealul nordic al Podişului Moldovei, circumscris în linii mari teritoriului actual al judeţului Botoşani.

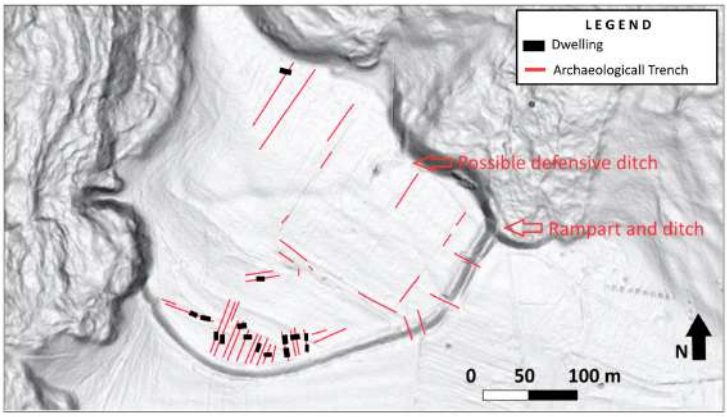

Fig. 1. Cetatea de la Cotu Copălău. Planurile de săpătură suprapuse pe scanarea LIDAR

La acest moment se cunosc din literatura de specialitate trei incinte fortificate ce aparţin acestei perioade: cetatea de la Cotu-Copălău, cele două cetăţi de la Stânceşti (comuna Mihai Eminescu), cetatea de la Ibăneşti, respectiv cetatea de la Victoria - Şanţul Caterinei (comuna Stăuceni). Analiza scanărilor LIDAR, obţinute ca urmare a unui protocol de colaborare încheiat între Institutul de Arheologie din Iaşi şi ABA Prut Bârlad, ne permite efectuarea unor observaţii utile asupra planimetriei acestor cetăţi, dar şi a zonelor înconjurătoare.

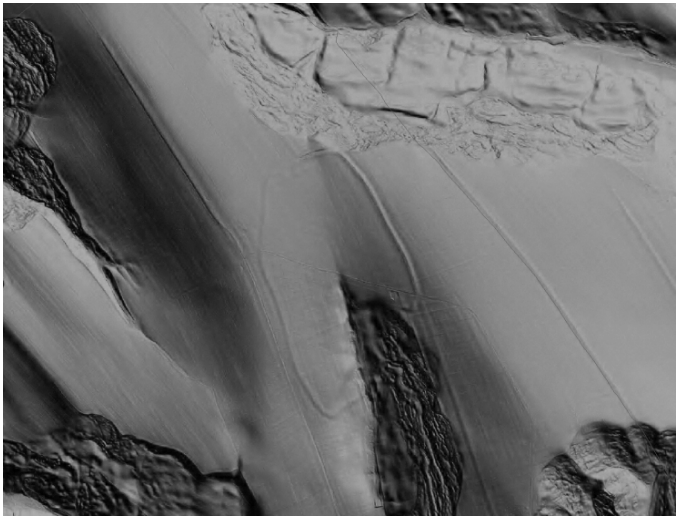

Fig. 2. Cetatea de la Victoria - Şanţul Caterinei. Scanare LIDAR

НОВЫЕ ДАННЫЕ ОБ ОБРЯДЕ ЗАХОРОНЕНИЯ СОБАК В СКИФСКИХ КУРГАНАХ СЕВЕРО-ЗАПАДНОГО ПРИЧЕРНОМОРЬЯ

Виталий Степанович Синика (научно-исследовательская лаборатория «Археология» Приднестровского государственного университета им. Т.Г. Шевченко, Тирасполь, Moldova)

В недавней публикации скифского могильника у с. Глиное Слободзейского района на левобережье Нижнего Днестра было

отмечено, что обряд захоронения собак получил широчайшее распространение именно в III-II вв. до н. э. В 62 катакомбах указанного памятника были зафиксированы 69 костяков собак, 47 из которых лежали на подмазке из зелёной глины. Кроме того, на левобережье Нижнего Дуная известны синхронные скифские катакомбы с костяками собак (Васильевка 22/1; Градешка 16/1; Дервент 4/1, 5/1; Кубей 13/1; Кугурлуй 23/2, 25/2, 26/2). Столь широкое распространение данного обряда не имеет аналогов в скифских памятниках Северного Причерноморья V-IV вв. до н. э. (Тельнов, Четвериков, Синика 2016: 732-736). В то же время погребения собак, хотя не настолько многочисленные, известны в различных скифских погребениях V-IV вв. до н.э. Северного Причерноморья (Малая Цимбалка, Станишино, Раскопана Могила, Чертомлык, Цыганка и др.), в том числе и у с. Косоуцы на правобережье Среднего Днестра (Манзура 1982: 125).

Ранее отмечалось, что на могильнике III-II вв. до н. э. у с. Глиное «ни одно погребение, совершённое в катакомбе I типа, и ни одно детское захоронение не содержало захоронение собаки» (Тельнов, Четвериков, Синика 2016: 734). Однако, как показали исследования 2017-2019 гг., подобные практики использовались скифами во второй половине IV в. до н. э. И они были зафиксированы в курганных группах («Сад» и «Водовод»), расположенных в непосредственной близости от могильника Глиное.

В частности, в погребении Глиное/Сад 8/1 (2017 г.) костяк собаки на зелёной подмазке был обнаружен во входной яме катакомбы I типа (подбоя); собака сопровождала захоронение подростка 12-15 лет (Синика, Тельнов, Лысенко 2018: 79, рис. 2: 1). Основное погребение кургана Глиное/Водовод 18 (2019 г.) принадлежало ребёнку и сопровождалось тремя культовыми ямами. В одной из них найден анатомически целый костяк собаки, лежавшей на подмазке из зелёной глины. В кургане Глиное/Водовод 13 (2018 г.) в одной из культовых ям также находился костяк собаки, при этом в кургане было три погребения: взрослого человека, ребёнка и парное (взрослый человек и ребёнок). В кургане Глиное/Водовод 19 (2019 г.) череп собаки зафиксирован в заполнении основной ямы, где был погребён подросток: очевидно, голова животного была положена на перекрытие могилы.

Все указанные комплексы датируются второй половиной IV в. до н. э., демонстрируя скифскую основу обряда захоронения собак в катакомбах в позднейшее время.

PIESE DE FIER DESCOPERITE ÎN FORTIFICAȚIILE HORODCA MICĂ ŞI HORODCA MARE

Octavian Munteanu (Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” , Chişinău, Moldova)
Nicolae Batog (Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” , Chişinău, Moldova)
Valeriu Prohnițchi (Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” , Chişinău, Moldova)

Ne vom focaliza atenţia asupra cursului superior al Botnei, microzonă în care sunt amplasate fortificaţiile Horodca Mare şi Horodca Mică (Fig. 1.1,2). Existenţa respectivelor fortificaţii a fost menţionată pentru prima dată în perioada interbelică de către Ştefan Ciobanu, iar din perioada imediat postbelică, acestea aveau să intre în circuitul ştiinţific graţie lui Gheorghe Smirnov şi Tatianei Passek. Avînd în vedere slaba studiere a microzonei, echipa de cercetare de la UPS „Ion Creangă” a decis să acorde o atenţie mai mare acestor situri, începând cu anul 2006 fiind organizate, mai întâi, periegheze, iar apoi şi investigaţii sistematice.

Pe parcursul a 7 ani de cercetări arheologice în cele 2 fortificaţii getice au fost descoperite 53 de piese de fier, dintre care 39 la Horodca Mică şi altele 14 la Horodca Mare. Cele mai frecvent întâlnite sunt cuţitele, străpungătoarele, secerile, dar şi topoarele cu dulie deschisă. Majoritatea pieselor au fost descoperite în complexe, dar un număr substanţial de artefacte au fost identificate în straturile culturale. Atragem atenţia asupra „depozitului” de obiecte de fier care a fost descoperit în partea de est a incintei. Dincolo de 4 patru topoare cu dulie deschisă, au mai fost descoperite 2 cuţite, 2 seceri, un străpungător, un călcâi de lance şi un topor cu dublu tăiş dotat cu aripioare (Fig. 1.3). Prezenţa numărului important de piese de fier pe o suprafaţă

relativ restrânsă trădează o largă utilizare a acestei materii prime de către comunităţile getice de pe cursul superior al Botnei şi ancorează spaţiul în lista teritoriilor care au utilizat pe larg metalurgia fierului în a doua jumătate a mileniului I a. Chr.

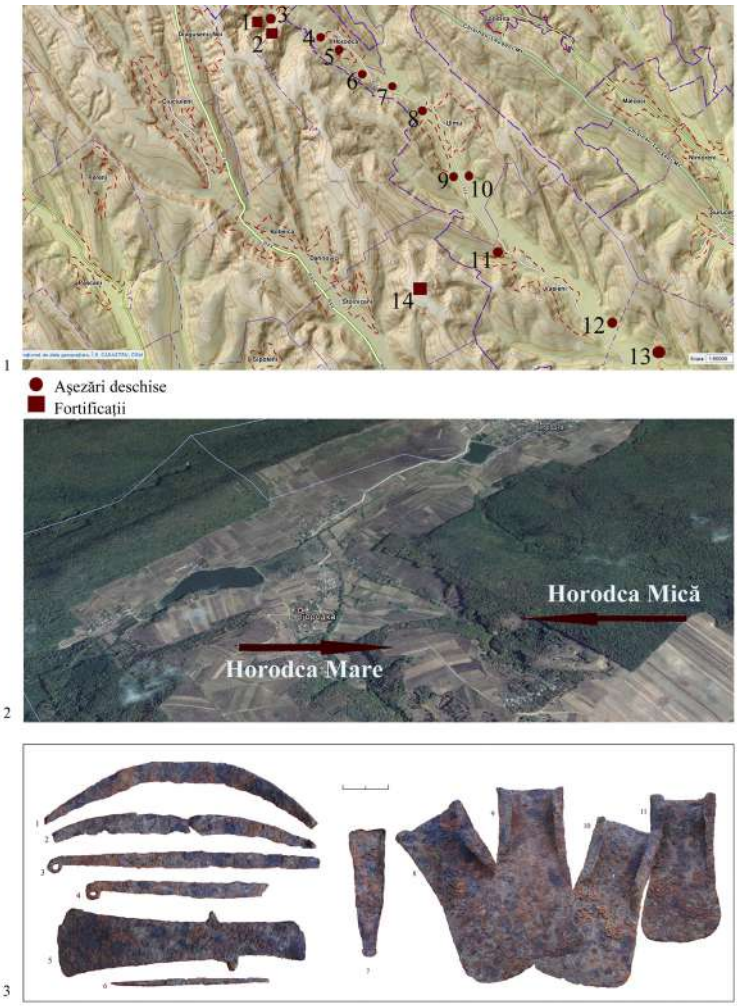

Fig. 1. 1 –microzona cursului superior al râului Botna cu amplasarea siturilor getice (1 – Horodca Mare; 2 – Horodca Mică, www.geoportal.md); 2 – ortofotoplan cu amplasarea fortificaţiilor Horodca Mare şi Horodca Mică. Vedere dinspre vest. (Google Earht+PRO); 3 – piesele descoperite în „depozitul" de la Horodca Mare.

IPOTEZE PRIVIND SCOPUL PERFORĂRII VASELOR DE LUT DIN AŞEZĂRILE DE LA ROŞIORI – DULCEŞTI (JUD. NEAMŢ)

George-Dan Hânceanu (Muzeul de Istorie Roman – Complexul Muzeal Judeţean Neamţ, România)

Situl arheologic de pe terasa superioară a râului Moldova, din zona satului Roşiori, comuna Dulceşti, judeţul Neamţ, cuprinde trei niveluri de locuire, din secolele V – IV a.Chr., II – III p.Chr. şi VI – VII p.Chr. Ultimele două locuiri sunt mai intense, însă doar pentru primele două, în nivelul de călcare, dar şi în complexe arheologice (locuinţe, gropi) s-au găsit vase fragmentare (unele restaurate parţial), care aveau perforaţii, una sau mai multe. Forma perfect rotundă a acestora indică utilizarea unui obiect din os sau fier care să permită o acurateţe deosebită în executarea lor. Uneori, perforaţiile sunt dispuse perechi, două câte două, având aceleaşi dimensiuni (diametru de 2-3mm).

Pentru nivelul cel mai vechi de locuire, cel getic, fragmente perforate şi un vas (restaurat parţial, fig. I/1a-1b) s-au găsit în locuinţe, mai puţin în strat, însă pentru locuirea dacilor liberi, acestea sunt prezente atât în gropi (fig. I/2a-2b), locuinţe (fig. I/3), dar şi în nivel. Pentru secolele V – IV a.Chr. sunt perforate vasele modelate cu mâna, iar în cazul secolelor II – III p.Chr., perforaţii întâlnim atât pe vase lucrate cu mâna, dar mai ales pe cele executate la roată, ultimele fiind costisitoare şi mai greu de procurat. Această ultimă explicaţie poate fi şi o cauză a perforării, cu scopul reparării recipientelor făcute la roată. Dacă perforaţiile perechi puteau servi în scop reparator, cele singulare aveau altă folosinţă, fie cu rol decorativ (când găsim una singură), fie când sunt două, dispuse simetric, puteau servi la agăţarea vasului (gol, plin) cu ajutorul unui cârlig, frânghie etc.

Metoda perforării vaselor de lut este specifică Antichităţii, situaţie observată inclusiv la recipientele de bronz, fier, care trebuiau reparate, prin nituire. Vase de lut perforate sunt întâlnite încă din perioada hallstattiană, practică ce se încheie spre finele secolului al IV-lea p.Chr. În cultura Costişa-Botoşana-Hansca, această metodă dispare, întrucât vasele din secolele V – VII p.Chr. aveau o pastă sfărâmicioasă, care nu permitea perforarea vaselor în scopul reparării lor.

1a

1b

2a

2b

3

Fig. I: 1a-1b, castron perforat (sec. V-IV a.Chr.); 2a-2b, vas de provizii perforat; 3, fragment de cană perforat (2, 3, sec. II-III p.Chr.)

UN DEPOZIT DE AMFORE ROMANE DESCOPERIT LA CÎRPEŞTI (R-NUL CANTEMIR)

Larisa Ciobanu (Centrul de Arheologie, Institutul Patrimoniului Cultural, Chişinău, Moldova)
Vlad Vornic (Agenţia Naţională Arheologică; Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova)
Sergiu Bodean (Centrul de Arheologie, Institutul Patrimoniului Cultural, Chişinău, Moldova)

La începutul lunii iulie 2019, la Agenţia Naţională Arheologică a parvenit informaţia că recent în vatra satului Cîrpeşti s-ar fi descoperit întâmplător câteva amfore romane. Informaţia ne-a fost transmisă de dr. Ion Tentiuc, şef al sectorului Arheologie al Muzeului Naţional de Istorie a Moldovei, care, la rândul său, a primit-o de la Teodora Ciobanu, directoarea gimnaziului din localitatea respectivă. Doi dintre autorii comunicării, efectuând în perioada 12-13 iulie o deplasare la Cîrpeşti, au aflat că descoperirea a fost realizată de cetăţeanul Iurie Duca, cu ocazia săpării în grădina sa a unei gropi. Punctul descoperirii este situat în zona centrală a satului, la cca 90 m vest de biserică şi aproximativ 110 m vest de un pârâu, afluent de dreapta al râului Larga. Terenul respectiv prezintă o pantă înclinată de la vest spre est, nefiind depistate la suprafaţă deocamdată vestigii arheologice.

Fig. 1. Amforă romană de la Cîrpeşti (r-nul Cantemir)

Au fost recuperate două amfore întregi cu gâtul îngust, de culoare bej-alburie, şi fragmente din partea superioară a altor trei recipiente similare, precum şi un ciob provenind din pereţii unei amfore cărămizii, acoperite la exterior cu angobă alburie.

Potrivit spuselor dlui Iurie Duca, vasele întregi s-ar fi găsit în poziţie orizontală la adâncimea de 1,3 m de la suprafaţa

actuală a solului, iar fragmentele de amfore – cu cca 20 cm mai jos, într-un sol nisipos de culoare cenuşie deschisă, în care s-au semnalat cărbuni de lemn şi un fragment mic de lut ars, fără sa fie observate oase umane sau de animale. După toate probabilităţile, amforele se găseau într-o groapă menajeră (ale cărei formă şi dimensiuni au rămas nedeterminate), constituind un depozit.

Toate cinci amforele întregi şi fragmentare au gâtul îngust, lărgindu-se tronconic spre umăr, corpul piriform şi fundul inelar cilindric. Înălţimea vaselor întregi este de 43,5 şi 45 cm (Fig. 1). O amforă întreagă prezintă pe umăr dipinti constând din trei litere greceşti. Aceste recipiente de transport aparţin tipului Şelov D, numit şi Tanais, datat în sec. III d.Hr. şi la începutul veacului următor. În spaţiul pruto-nistrean o amforă întreagă de acest tip, marcată pe gât cu o ştampilă englifă, a mai fost descoperită într-o aşezare de epocă romană târzie de la Olăneşti.

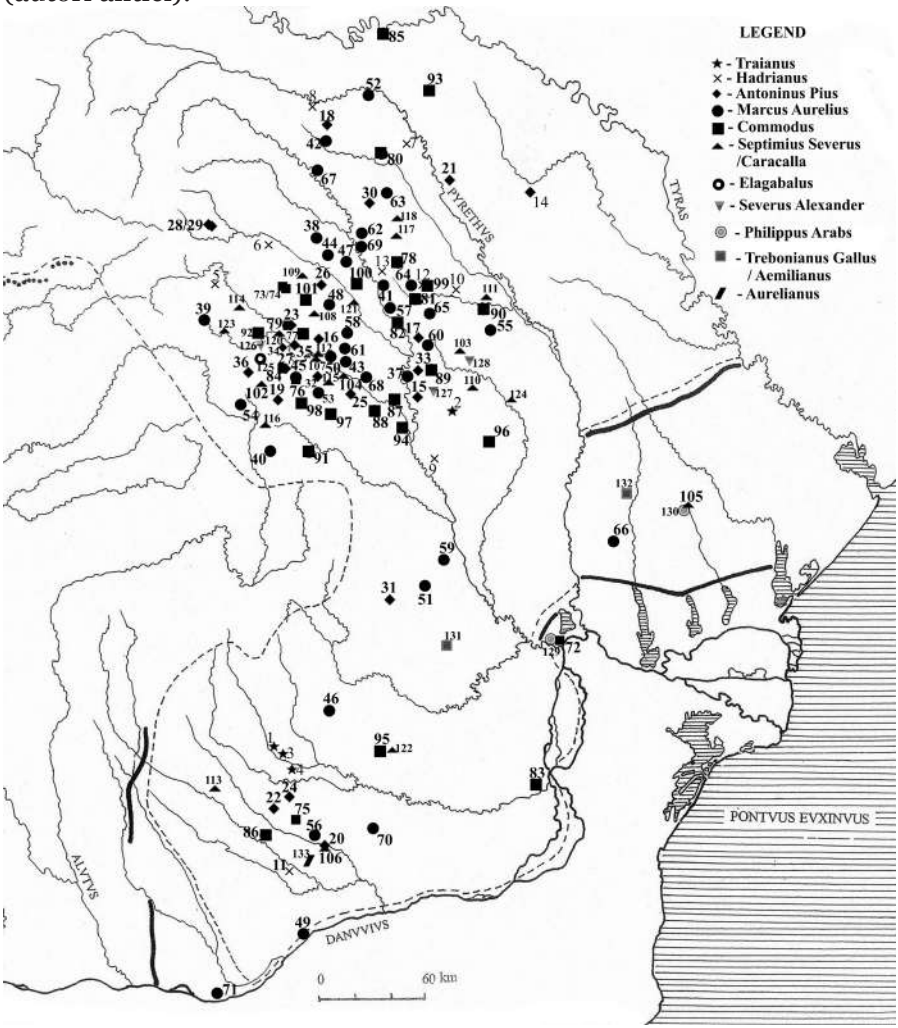
MONEDA ROMANĂ IMPERIALĂ IN TERITORIILE „BARBARE" DE LA EST ŞI SUD DE CARPAŢI

Lucian Munteanu (Institutul de Arheologie, Academia Română, Filiala Iaşi, România)

Lucrarea urmăreşte descoperirile monetare din secolele II-III d. Chr. din teritoriile de la nordul Dunării de Jos, rămase în afara stăpânirii romane (de la estul şi sudul Carpaţilor). Este realizată o analiză a compoziţiei şi structurii cronologice a unei largi baze de date numismatice, conţinând numeroase tezaure şi descoperiri izolate. Sunt evidenţiate trasăturile monetare particulare şi cele comune ale teritoriilor „barbare" de la nordul Dunării, care au permis identificarea unor tipare monetare regionale. Caracteristicile acestor tipare au fost generate de către diferiţi factori, precum dezvoltarea politică şi economică diferită a triburilor locale („dacii liberi" , sarmaţii, germanii) sau relaţiile lor diferenţiate cu Imperiul. În ultimul caz este important să se identifice modalităţile prin care monedele romane au pătruns dincolo de limes, fie ca urmare a activităţilor economice

sau ca rezultat al relaţiilor non-comerciale (stipendia, plăţi militare, tribut, jafuri, răscumpărare de captivi, daruri diplomatice).

Cronologia şi funcţiile monedei romane în zona de hinterland a provinciilor Dacia şi Moesia Inferior sunt discutate pe baza unor surse variate, de natură numismatică (prezenţa denarilor subaerati şi a imitaţiilor „barbare"), arheologică (vase în care au fost îngropate tezaurele monetare, alte artefacte care se asociază cu monedele, contexte arheologice în care au fost descoperite monedele) şi literare (autori antici).

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДА ОПРЕДЕЛЕНИЯ ВОЗРАСТА И СЕЗОНА ЗАБОЯ ЖИВОТНЫХ ПО РЕГИСТРИРУЮЩИМ СТРУКТУРАМ ЗУБОВ (ПО МАТЕРИАЛАМ МОГИЛЬНИКА ЧЕРНЯХОВСКОГО ВРЕМЕНИ НАГОРНОЕ – II)

Елена Петровна Секерская (Южноукраинский национальный педагогический университет имени „К.Д. Ушинского” , Одесса, Украина)

В настоящее время метод Г. А. Клевезаль является единственным, позволяющим определить сезон забоя животных. Он основан на наличии в цементе и во вторичном дентине зубов животных зон активного роста (визуально видны как широкие линии) и зон замедления роста (соответственно, узкие линии). У большинства животных, в том числе у овец и крупного рогатого скота, активный рост продолжается с апреля по ноябрь, а период замедленного роста длится с декабря по март. В силу индивидуальной изменчивости формирования зон роста, время гибели особи возможно определить только до сезона.

Применительно к археозоологическим материалам из могильников, метод позволяет устанавливать возраст и сезон забоя животных, использовавшихся в ритуально-поминальной обрядности и, соответственно, время года совершения захоронения.

В погребениях № 6, 8, 9, 18 могильника Нагорное–II были зафиксированы остатки напутственной пищи. Для определения времени забоя животных был выбран первый коренной зуб нижней челюсти (M1). Установлено, что, возраст овцы из погребения 9 составлял около 9 месяцев, особь из погребения 18 была не старше 3 месяцев. Кости крупного рогатого скота из погребений 6 и 8 принадлежали особям в возрасте 8–10 месяцев и особи в возрасте около 1 года.

Если считать временем появления потомства февраль – март, как это свойственно поголовью современных домашних животных, становится возможным приблизительно определить время совершения некоторых захоронений. Так, погребения 6 и 9 были

совершены в конце осени – начале зимы, погребение 8–зимой и погребение 18–в мае–июне. Таким образом, очевидно, что исследованные погребения могильника Нагорное–II были совершены в различное время года, в основном – в конце осени и зимой.

DESCOPERIRI FUNERARE ÎN SITUL MEDIEVAL DIN SEC. XIV DE LA COSTEŞTI-GÂRLEA

Vlad Vornic (Agenţia Naţională Arheologică, Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova)
Sergiu Popovici (Agenţia Naţională Arheologică, Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova)
Ion Ciobanu (Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale; Agenţia Naţională Arheologică, Chişinău, Moldova)
Angela Simalcsik (Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova; Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov" , Academia Română Filiala Iaşi, România)

Printre diferitele obiective care alcătuiesc vastul complex arheologic medieval de la Costeşti-Gârlea se numără şi două cimitire cu morminte de înhumaţie, situate pe versantul stâng al văii râului Botna, în partea de nord-est şi de est ale oraşului Hoardei de Aur. Prima necropolă a fost descoperită de Em. Rikman, cu prilejul cercetărilor perieghetice şi de salvare efectuate în anul 1954, fiind dezvelit un mormânt de înhumaţie, orientat nord-sud. Al doilea cimitir a fost semnalat de L. Polevoi în 1957, când prin eroziunea solului au ieşit la lumină câteva morminte cu scheletele orientate vest-est, care însă nu au fost cercetate prin săpături. Unul sau două morminte de înhumaţie din necropola 2 au fost investigate în anul 2005, dar au rămas nepublicate.

Beneficiind de sprijinul administraţiei publice locale, în anii 2017 şi 2018 Agenţia Naţională Arheologică a efectuat săpături arheologice de salvare în situl medieval de la Costeşti-Gârlea, preponderent în zonele afectate de eroziunea solului. Un loc distinct între complexele

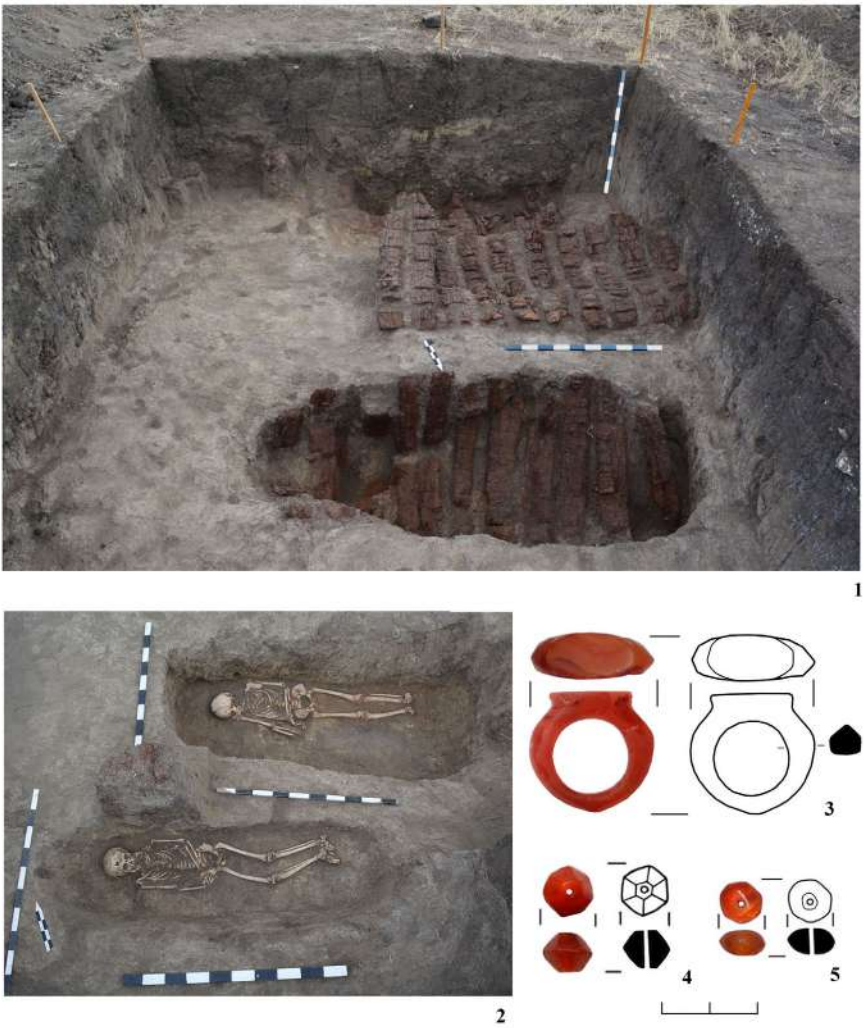

Fig. 1. Mormintele 9 (1), 10 (1), 11(1, 2) şi 12 (2), inel (3) şi mărgele (4, 5) de carneol din mormintele 9 (5), 10 (3) şi 13 (4)

investigate îl ocupă 21 morminte de înhumaţie, reperate în mai multe sectoare ale cimitirelor oraşului oriental. Primele 18 complexe au fost identificate în diferite zone ale necropolei 2, iar celelalte trei morminte – pe un drum de ţară din capătul estic al cimitirului 1. Nu excludem însă nici faptul ca toate înmormântările descoperite până acum să aparţină unei singure necropole de foarte mari dimensiuni.

Toate mormintele aveau gropile orientate pe direcţia vest-est, unele dintre ele fiind prevăzute cu praguri şi acoperăminte din bârne de lemn (Fig. 1, 1). Un mormânt (M. 9) conţinea şi un sicriu de lemn, de la care s-au păstrat resturi de lemn putrezit şi cuie de fier puternic oxidate. Scheletele, care, potrivit expertizei antropologice, au aparţinut unor indivizi de vârste şi genuri diferite, se aflau depuse pe spate, cu mâinile de-a lungul corpului sau aşezate pe bazin (Fig. 1, 2). Drept inventar, în trei înmormântări s-au găsit un inel (M. 10) şi două mărgele de carneol (M. 9 şi M. 13) (Fig. 1, 3, 4, 5), iar într-un mormânt (M. 16) – două oale prevăzute cu o toartă, lucrate la roata rapidă din pastă roşietică. Din stratul de cultură s-au recuperat cuie de fier şi monede de argint şi bronz tătăreşti din sec. XIV.

PRIMUL CAZ DE NANISM DESCOPERIT ÎN CONTEXT FUNERAR ÎN REPUBLICA MOLDOVA. NECROPOLA DE LA COSTEŞTI-GÂRLEA, MORMÂNTUL 19

Angela Simalcsik (Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova; Centrul de Cercetări Antropologice „Olga Necrasov" , Academia Română Filiala Iaşi, România)
Vlad Vornic (Agenţia Naţională Arheologică, Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale, Chişinău, Moldova)

Cercetările arheologice de salvare din anul 2018 în situl medieval din secolul al XIV-lea de la Costeşti-Gârlea s-au desfăşurat în perioade şi în zone diferite. O intervenţie de salvare a fost efectuată la începutul lunii iulie, pe un drum de ţară din partea de SE a cetăţii de pământ, într-o zonă necunoscută arheologic. Intervenţia a constat în cercetarea a trei morminte de înhumaţie parţial distruse, scoase la lumină de ploile torenţiale.

Se evidenţiază mormântul 19 (Fig. 1), primul semnalat din cele trei, al cărui craniu, întors pe partea dreaptă, cu privirea spre S, se găsea în mijlocul drumului, într-un şanţ format de ploi. Restul scheletului, orientat pe direcţia V-E, se afla spre S de craniu, la adâncimea de cca 0,2 m de la suprafaţa solului. Groapa nu a putut fi sesizată. Pe latura

nordică însă s-au păstrat urme de lemn putrezit provenit, probabil, de la un sicriu. Scheletul, cu lungimea totală de cca 1,5 m, era depus în decubit dorsal, cu mâinile aşezate pe bazin. Mormântul nu are inventar.

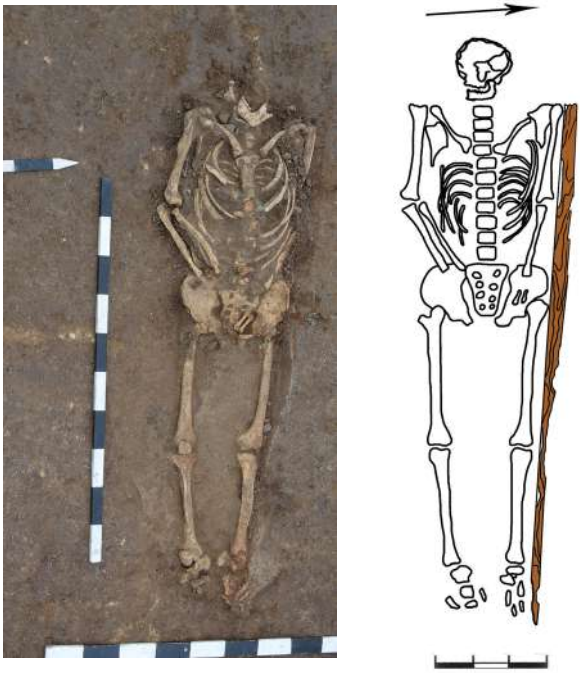

Fig. 1. Mormântul 19

Fig. 2. Craniul văzut din plan lateral

Fig. 3. Humerusuri plan lateral

Fig. 4. Femure lateral

Scheletul este foarte bine conservat, fiind aproape complet, cu excepţia segmentului cefalic, care a suferit ample distrugeri postmortem la nivelul oaselor feţei (Fig. 2).

Osemintele provin de la un adult de sex masculin, purtător de acondroplazie – cea mai frecventă formă de nanism, determinată de o mutaţie genetică a cromozomului 4, ce codifică un receptor al factorului de creştere fibroblastică. Boala are o incidenţă de 1/15.000 de nounăscuţi de ambele sexe. Cel mai frecvent mutaţia este de novo, fiind rezultatul unui accident mutaţional, dar poate fi şi o boală familială (în cca 10% din cazuri), transmisă de unul din părinţi (transmitere autozomal dominantă). Acondroplazia este o formă de nanism disproporţionat, dizarmonic, caracterizat prin oprirea creşterii oaselor membrelor (superioare şi inferioare), în contrast cu dezvoltarea normală a oaselor craniului şi centurilor (scapulară şi pelviană).

Din punct de vedere fenotipic, individul din mormântul 19 de la Costeşti-Gârlea avea membrele foarte scurte (Fig. 3, 4), disproporţionate faţă de restul corpului şi, probabil, prezenta o serie de modificări dimensionale ale oaselor faciale (brahicranie, frunte înaltă, eminenţe frontale accentuate). Statura scheletică a acestuia era foarte mică (sub 140 cm). Nanismul dizarmonic se asociază, de cele mai multe ori, cu tulburări ale staticii vertebrale, hipotonie şi laxitate ligamentară în perioada copilăriei şi poate determina deformaţii scheletice moderate, hiperlordoză sau *genu varum*.

CERCETĂRI ARHEOLOGICE INTERDISCIPLINARE NEINVAZIVE LA CETATEA NOUĂ A ROMANULUI

Carsten Mischka („Friedrich-Alexander" Universität Erlangen-Nürnberg, Institut für Ur- und Frühgeschichte Erlangen, Deutschland)
Silviu-Constantin Ceauşu (Complexul Muzeal Judeţean Neamţ, Muzeul de Istorie şi Arheologie Piatra-Neamţ, România)
Constantin Preoteasa (Complexul Muzeal Judeţean Neamţ, Centrul Internaţional de Cercetare a Culturii Cucuteni, Muzeul de Artă Eneolitică Cucuteni Piatra-Neamţ, România)

Ridicată în jurul anului 1466, în vremea lui Ştefan cel Mare, Cetatea Nouă a Romanului este amplasată pe teritoriul localităţii

Gâdinţi (judeţul Neamţ), în imediata apropiere a municipiului Roman şi a confluenţei Moldovei cu Siretul. Aceasta se distinge de celelalte fortificaţii ale Ţării Moldovei prin particularităţile sale.

Cercetările arheologice sistematice desfăşurate în anii `60 ai secolului trecut, sub conducerea lui Lucian Chiţescu, au prilejuit descoperirea unui fort principal, de formă rectangulară, prevăzut cu turnuri circulare, o incintă exterioară şi un şanţ de apărare, a cărui lăţime variază între 30 şi 50 m, în care a fost revărsată apa Siretului.

Fig. 1. Cetatea Nouă a Romanului (apud Google Earth, 2018)

Fig. 2. Cetatea Nouă a Romanului (foto: C. Mischka, 2019)

Investigaţiile interdisciplinare recente, efectuate în cadrul proiectului derulat de Complexul Muzeal Judeţean Neamţ şi Universitatea „Friedrich-Alexander" din Erlangen-Nürnberg (Germania), au constat în realizarea unor prospecţiuni geofizice, fotografii aeriene cu drona şi modelarea digitală a terenului. Acestora li se adaugă datele LiDAR, obţinute cu sprijinul colegilor de la Facultatea de Geografie şi Geologie din cadrul Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi, cărora le mulţumim şi pe această cale.

Din păcate, datorită vegetaţiei forestiere (care, de-a lungul timpului, a produs importante distrugeri monumentului istoric) şi terenului inaccesibil, cercetările noastre nu au acoperit întreaga suprafaţă a cetăţii.

Chiar şi aşa, rezultatele obţinute oferă informaţii preţioase referitoare la complexul sistem de fortificaţie, care valorifică în mare măsură avantajele terenului, prin prisma faptului că şanţul principal urmează traseul unui vechi curs al Siretului, astăzi secat. Acestuia i se adaugă şi alte şanţuri, precum şi mai multe turnuri de apărare.

ПРЕДВАРИТЕЛЬНЫЕ ИТОГИ ИССЛЕДОВАНИЯ МОГИЛЬНИКА НОГАЙСКОЙ КУЛЬТУРЫ У С. КАЗАКЛИЯ В 2019 ГОДУ

Сергей Агульников (Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale; Институт Культурного Наследия, Центр Археологии, Chişinău, Moldova)
Виталий Железный (Институт Культурного Наследия, Центр Археологии, Chişinău, Moldova)

Проникновение ногайцев в Южные степи Молдовы началось в XV-XVI вв., после окончательного распада Золотой Орды. Массовое заселение ими Буджака происходило не без вмешательства Оттоманской Порты. Проблема расселения, существования и жизнедеятельности, материальной культуры этого населения в Буджакской степи, их взаимоотношения с автохтонным молдавским населением с одной стороны и с Оттоманской Портой (Турцией) с другой, ждет своего разрешения. На рубеже XV-XVI

вв. степное кочевое или полукочевое средневековое население Буджака не было однородным.

Археологический комплекс - Средневековый могильник у с. Казаклия (р-н Чадыр-Лунга АТО Гагаузия) был открыт в 2005 году и сохранен от окончательного разрушения глиняным карьером тогдашним председателем колхоза «Искра» Д.Г. Узун. Могильник находится на Северо-восточной окраине с. Казаклия в 0,4 км от края села и в 20 м к югу от автодороги Казаклия-Чадыр-Лунга, на склоне возвышенности в 100 м к Юго-западу от современного кладбища села и занимает площадь не менее 2 га. В 2019 совместной группой Научно-Исследовательского центра Гагаузии, Института Биоархеологических Исследований и Института Культурного Наследия Республики Молдова на могильнике проведены охранные исследования данного памятника средневековой археологии Буджакской степи. Вскрыта площадь 364 кв. м. В первую очередь были исследованы разрушающиеся захоронения в борту карьера. В результате охранных археологических раскопок было выявлено 40 захоронений средневековых ногайских кочевников. Из них захоронений взрослых-27, детских захоронений-13. Погребения взрослых и детей совершены в прямоугольных и трапециевидных погребальных камерах с подбоями, ступеньками, уступами. При преобладании подбоев. Погребеннные ориентированы головой на Запад, лицевой частью черепа обращены к Юго-востоку, в направлении Мекки и Медины. Такая ориентировка свойственна исламизированному тюркскотатарскому населению Причерноморья. Сохранность костяков взрослых удовлетворительная. Детские - же скелеты плохой сохранности, что вызвано отсутствием кальция в пище ногайского населения. В некоторых погребальных камерах прослеживаются остатки деревянных конструкий-доски перекрытия, и даже деревянные гробы, выполненные из тонких досок, либо истлевшие деревянные колоды. Ногайские захоронения могильника образуют определенные ряды с востока на запад. Погребения практически безинвентарные, за исключением бронзового колечка-сережки в детском погребении №3. Тем не менее, элементы погребального обряда и антропологический материал выявленных костных остатков позволит в дальнейшем более широко изучить ногайскую проблему в южных регионах Республики Молдова. Предварительная датировка могильника- XVI-XVII вв.

ИССЛЕДОВАНИЯ ОБЪЕКТОВ ПЕРВОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ НА ТЕРРИТОРИИ ПГТ ЗАЛОЖЦЫ ТЕРНОПОЛЬСКОЙ ОБЛАСТИ В ЗАПАДНОЙ УКРАИНЕ

Василий Ильчишин (НДЦ «ОАСУ» Института археологии НАН Украины, г. Тернополь, Украина)
Василий Ковбаса (Тернопольский педагогический университет им. В.Гнатюка, г. Тернополь, Украина)

Во время проведения археологических исследований в пгт Заложцы Зборовского района Тернопольской области в 2019 году на одном из раскопов, который вплотную примыкал к стенам костела св. Антония (XVI век), обнаружено погребение времен Первой мировой войны.

Это погребение находилось слева от центрального входа костела. Скелет зафиксирован на глубине 0,9 м от уровня дневной поверхности, лежал на спине головой на запад, ноги примыкали к стене костела, кисти рук находились на тазовых костях. Возле скелета имели место остатки деревянного гроба.

На ключицах скелета зафиксированы остатки петлиц военного мундира, изготовленного из ткани, на поверхности которой прослеживались пятна зеленой патины. Патина образовалась вследствие коррозии медного сплава, из которого были изготовлены петлицы и офицерская шестиконечная звезда (рис. 1).

С правой стороны костяка, между локтем, ребрами и тазом находились остатки головного убора, которые представляли собой фрагменты круговой кожаной лентой основы Карре, от которой перпендикулярно вверх отходила металлическая полоска. Она увенчивалась овальной плетеной кокардой (рис. 1).

Над левым тазовым бедром зафиксировано четыре свинцовые шрапнели, три пули, одна из них вследствие коррозии прикипела к железной застежке (рис. 1).

На стопах ног сохранились только остатки кожанах ботинок с каблуками. Каблуки были изготовлены из деревянных и кожаных пластин, скрепленных между собой мелкими железными гвоздиками (рис. 1).

Исходя из следующих факторов, а именно:

1. Наявность прямоугольных петлиц с кососрезанной одной стороной, по центру которых крепилась шестиконечная металлическая звезда. Они были характерны для младшего офицерского состава, а именно, лейтенанта австро-венгерской императорско-королевской армии времен Первой мировой войны (рис. 1).

2. Остатки головного убора, в частности, последовательность крепления лент и кокарды с точностью отвечают конструкции головного убора младшего офицерского состава, а именно лейтенанта австро-венгерской императорско-королевской армии времен Первой мировой войны (рис. 1).

3. Пули тупоконечные со свинцовым сердечником диаметром 8 мм, что свидетельствует про их использование в винтовках MannlicherM1895 (рис. 1).

Таким образом, выявленное погребение принадлежит офицеру австро-венгерской императорско-королевской армии времен Первой мировой войны, а именно, лейтенанту. Видимых признаков насильственной смерти нами не обнаружено, что свидетельствует о необходимости проведения специального антропологического исследования.

Фиксацию захоронения времен Первой мировой войны около костела св. Антония в пгт Заложцы Зборовского района Тернопольской области можно связать с активными боевыми действиями, которые велись в 1916 году около Заложцев и которые вошли в историю как Брусиловский прорыв. Согласно архивных источников рядом с костелом св. Антония, в помещении старой школы, во время Первой мировой войны размещался военный госпиталь. Вместе с тем, на старом кладбище Заложцев находятся одиночные и братские могилы солдат этого же периода. Но в результате наших археологических исследований 2019 года можем допустить, что офицерский состав австрийской армии хоронили под стенами действующего в то время костела в центре городка, а рядовых солдат – на общем кладбище.

Кроме этого, в соседнем раскопе зафиксированы остатки позиций и артефактов времен Первой мировой войны, в частности, почетный знак (значок) Третьей армии Австро-Венгрии за бои в Карпатах 1914-1915 годов. Здесь же находился бетонный бункер, который использовался для нужд высшего офицерского состава.

Наличие военных офицерских погребений, множество материалов времен Первой мировой войны говорит о пограничном месторасположении Заложцев – на границе Австро-Венгерской и Российской империй.

ARHEOLOGIA PREVENTIVĂ. O ALTFEL DE POVESTE

Gabriel Vasile (Academia Română, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” , Bucureşti, România)
Alexandru Morintz (Academia Română, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” , Bucureşti, România)

Săpaturile de salvare tind să devină tot mai pregnante în cercetarea arheologică din România. Desi, deseori sunt discutate relativ critic prin prisma exigenţelor şi standardelor cercetărilor sistematice tradiţionale, acestea oferă oportunităţi ştiinţifice incontestabile. Pe lângă anumite dezavantaje (necesitatea încadrării în termene stricte pentru întocmirea documentaţiei, efectuarea de

cercetări de teren în conditii adesea nefavorabile), pot fi enumerate şi avantaje considerabile (achiziţionarea de echipamente, efectuarea de analize, finanţarea participărilor la simpozioane sau chiar la cercetări arheologice sistematice). Nu în ultimul rând, acestea pot oferi situaţii arheologice inedite, completând informaţiile existente, adesea într-un mod neaşteptat.

O asemenea descoperire face obiectul prezentei comunicări. În cadrul unor cercetări arheologice preventive, desfăşurate în 2018 în Bucureşti, au fost recuperate resturi scheletice umane ce provin de la cel puţin trei indivizi, dintre care unul (adult tânăr de sex masculin), prezintă o serie de caracteristici inedite. Descoperirea, din cunoştintele noastre, este unică în context arheologic, prezintă anumite particularităţi, de tipul unor perforaţii la nivel articular, prin care oasele erau prinse între ele cu ajutorul unor sârme metalice din cupru. Prezenţa unei perforaţii de dimensiuni mai mari, executată longitudinal la nivelul unor oase, ne face să credem că au existat şi tije metalice, cu rol de susţinere şi fixare suplimentară. Considerăm că acest tip de schelet a fost utilizat în scop didactic, ca material de referinţă, sau ca piesă de colecţie şi poate fi pus pe seama începuturilor învăţământului medical din România de la sfârşitul secolului al XIX-lea.

* Cercetarea s-a desfăşurat în cadrul proiectului Platformă pluridisciplinară complexă de cercetare integrativă şi sistmatică a identităţilor şi patrimoniului cultural tangibil şi non-tangibil din România (PATCULT#RO) – cod PN-III-P1-1.2-PCCDI-2017-0686.

Fig. 1. Sârme metalice la nivelul articulației gleno-humerale stângi

Fig. 2. Platou tibial stâng, modificări osoase cauzate de prezenţa unor tije metalice

Fig. 3. Sârme metalice la nivelul articulației talo-calcaneene stângi

LANSARE DE CARTE

Alexandru Morintz, *Balbus către Celsus. Prezentarea şi analiza tuturor figurilor. O versiune în limba română însoţită de note şi comentarii,* Editura Scrib, Bucureşti, 2019.

Volumul inaugural al Colecţiei de arhetopografie şi topografie arheologică, pe tematică arheotopografică, este consacrat scrierii romane Prezentarea şi analizarea tuturor figurilor. Redactată sub forma unei scrisori, aceasta este semnată de către un anume Balbus şi adresată unui anume Celsus. Textul original a fost datat în ultima decadă a sec. I p.Chr sau în prima a celui următor. S-a păstrat doar în copii, realizate succesiv. Scrierea este însoţită de ilustraţie, menită a facilita înţelegerea noţiunilor tehnice abordate. Deşi fragmentară şi cu numeroase erori de copiere, lucrarea lui Balbus oferă informaţii preţioase referitoare la principiile topografiei romane: metrologie (unităţile de măsură romane pentru lungimi şi suprafeţe); pasaje din Elementele lui Euclid (modalităţi de trasare a unghiului drept, calculul suprafeţelor); măsurarea terenurilor, trasarea hotarelor (extremitas) şi amplasarea de borne (signa); aplicaţii topografice militare (estimarea înălţimii munţilor sau a lăţimii cursurilor de apă).

* * *

FRONTOANELE CASELOR DIN VALEA PRUTULUI DE JOS

Dorina Onică (Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale; Muzeul Naţional de Etnografie şi Istorie Naturală, Chişinău, Moldova)

Decorul arhitectural de pe frontoanele caselor din valea Prutului de Jos reflectă realizările tehnice meşteşugăreşti şi etaloanele artistice ale geniului popular. În linii generale, elementele de arhitectură vernaculară în lemn au fost analizate interdisciplinar în mai multe studii, unii cercetători, precum Z. Moiseenko, M. Livşiţ, E. Bâzgu ş.a., contribuie calitativ cu interpretări arhitecturale, artistice, semiotice. Informaţia prezentată în comunicare este rezultatul cercetărilor etnografice de teren realizate în vara anului 2018 şi 2019. Datele înregistrate contribuie la completarea subiectului prin valorificarea memoriei etnografice colective.

Transmise din generaţie în generaţie, din lemnar în lemnar, modelele traforate şi soluţiile artistice îşi regăsesc geneză ornamentală şi simbolică în credinţe arhaice şi motive de mare vechime. Frontoanele reprezintă marcă individuală şi meşteşugărească, specifice caselor cu acoperişul în două ape, ele sunt poziţionate spre uliţă în aşa fel ca să asigure comunicarea cu spaţiul comunitar. Motivele traforate, tăieturile, încrustările sunt puternic stilizate şi oferă ansamblului arhitectural sobrietate, rafinament. Decorul geometrizant şi naturalist este realizat prin cioplire, crestare, găurire, perforare, strunjire, traforare. Ornamentele sunt încadrate în registre şi cuprind o mare diversitate, precum motivele astrale: soarele, luna, steaua; motive avimorfe: porumbelul, cocoşul; motive fitomorfe: frunza, Pomul vieţii, Strugurele, viţa de vie; motive florale: buchet, floare; motive geometrice: arcuri de cerc, dinţi de ferăstrău, haşuri, linii curbe, linii drepte, meandre, romburi; motive zoomorfe: şarpele. Elementele decorative, pe lângă calităţile estetice, sunt prin excelenţă emergentele unui fond arhaic de credinţe, intervenţiile aduse în timp, împrumuturi interetnice şi mărci identitare locale. Simbolurile de protecţie, precum Şarpele Casei şi Pomul Vieţii sunt purtătoare de sens şi comunitatea le ştie rostul. Alături de măiestria tehnică şi artistică, frontoanele reflectă

valori estetice, credinţe populare şi sunt relictele unui patrimoniu etnografic original. Locuinţa tradiţională era încununată cu frontonul şi sulița casei, care îmbinate armonios cu învelitoarea de stuf şi cu motivele, circumscrise unui substrat mitic, asigura buna locuire a familiei şi urmaşilor ei.

Fig. 1. Cunună de fronton, s. Brânza, 2009
(Arhiva Muzeului Satului, foto: A. Ieşanu, A. Căliman)

Fig. 2. Fronton, s. Manta, 2018 (foto: D. Onică)

ARMONICA DE GURĂ – PARTICULARITĂȚI ORGANOLOGICE

Gheorghe Nicolaescu (Institutul Patrimoniului Cultural, Chişinău, Moldova)

Articolul propune o schimbare de optică asupra investigării muzicuţei – instrument muzical polifonic foarte răspândit altădată, dar puţin cercetat în organologie, motivată de necesitatea extinderii cunoştinţelor privind descrierea şi prezentarea capacităţilor sonore reale ale instrumentului, argumentată fiind de mostre din practica interpretativă, în lumina noilor realizări ale cercetării ştiinţifice şi a recentelor informaţii cu referire la istoria instrumentului.

Această incursiune în ergologia muzicuţei şi în morfologia muzicii tradiţionale ne obligă să iniţiem studiul asupra elementelor de limbaj muzical: structuri melodico-ritmice, stiluri proprii în maniere solistice de interpretare şi de acompaniament, componente esenţiale în practica organofonică, virtuozitate instrumentală, arie de răspândire etc. Acestea sunt câteva dintre dominantele laturii analitice care vor fi abordate în cuprinsul acestui articol.

FORME ALE FENOMENULUI HORAL CONSEMNATE ÎN MATERIALUL ARHIVISTIC AL IF AL AŞM

Ludmila Şimanschi (Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” , Chişinău, Moldova)

Demararea a două proiecte importante pentru folclorisitica naţională: Proiectul „Contextualizarea culturii tradiţionale în contemporaneitate: Hora satului în spaţiul geocultural al Republicii Moldova” în cadrul programului de stat „Valorificarea potenţialului culturii tradiţionale în dezvoltarea Republicii Moldova” şi Proiectul internaţional de digitizare a arhivei folclorice de la Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” „Saving the folkloric archival material preserved in Chişinău, Republic of Moldova

(EAP1045)" , grant oferit de British Library în cadrul Endangered Archives Programme, a contribuit major la suplinirea fondului de bază cu material manuscriptic şi sonor în variantă numerică.

Materialul arhivistic, care însumează înregistrări ale cercetărilor etnografice de teren începând cu anul 1945, efectuate de angajaţii Institutului de Limbă şi Literatură al Filialei moldoveneşti a Academiei de Ştiinţe a URSS, a fost supus organizării riguroase, prin crearea de arhitecturi de metadate, seturi de descriptori grupaţi în jurul materialului folcloric pentru a-l explica, localiza, valorifica. Structurarea metadatelor despre fenomenul horal din materialul original (manuscrise şi benzi magnetice) şi cel digitalizat, activitate fundamentală care presupune optimizarea stocării digitale a materialului folcloric, a facilitat descoperirea unor informaţii relevante.

Miza cercetării a constituit observarea şi cercetarea factorilor sociali, culturali şi politici, a celor de rezistenţă în faţa regimului ideologic sovietic şi urbanizării din perioada postbelică, care au determinat apariţia mutaţiilor în structura fenomenului horal, consemnând transformarea impusă în diverse etape, redefinirea noului statut şi reconsiderarea culturii tradiţionale în contemporaneitate.

Astfel am descoperit în volumul 11, caietul 28, din anul 1947, o descriere amplă a fenomenului horal din satul Crihana Veche, raionul Cahul, făcută de informatorul Paraschiţa Mocanu de 24 ani. Relatând despre importanţa organizatorică a strigăturilor în structura dansului, ea relevă fenomenul alegerii perechii şi eventualitatea nunţii la toamnă. Importante sunt prezentările de dansuri Mocăncuţa, Polca, Mărţâca (Mărunţâca), Tărăşelul, Urma dracului, Hostropăţul, Rusasca, Muşamaua sau Cleionca şi argumentarea ordinii lor în structura întregului spectacol ritualic horal, care ne permit să facem o investigaţie ştiinţifică comparativ-diacronică a repertoriului horei având drept reper studiul lui Petre Ştefănucă Hora în regiunea Iurcenilor, în care se consemnează dansurile jucate la 5 august 1935 în satele Iurceni şi Cristeşti, şi să revelăm mutaţiile intervenite în procesul contextualizării culturii tradiţionale.

Inedita consemnare a aspectului nou al unui obicei vechi Jocul bătrânilor în satul Volcineţ, raionul Străşeni (azi s. Vălcineţ, r. Călăraşi), înregistrată în caietul 1 din volumul 246 din 1972, într-o expediţie folclorică condusă de regretatul profesor Nicolae Băieşu, prezintă o reconceptualizare a fenomenului horal din perspectiva readaptării la

contextul nou sovietic şi necesitatea perpetuării tradiţiei. Se relatează că începând cu anul 1968 hora nu se mai organizează de către flăcăi duminica, din care cauză bătrânii au decis să facă o dată în an, în luna mai, primăvara, acel joc al bătrânilor în parc, înţelegându-se cu o săptămână-două înainte cu muzicanţii. La hora respectivă venea şi tineretul, iar spre seară aceasta se încheia cu o masă festivă.

OBICEIURILE DE INIȚIERE JUVENILĂ – REPERE ALE CULTURII SOCIO-NORMATIVE

Mariana Cocieru (Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale; Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu" , Chişinău, Moldova)

În demersul de faţă autorul ia în discuţie practicile de cultură tradiţională cu valoare de socializare juvenilă a tinerilor care au atins vârsta maturităţii. Actualizate în diverse contexte socio-culturale, obiceiurile de iniţiere se înscriu în codul normativ al comunităţii, având rolul de a facilita trecerea tinerilor prin anumite protocoale sociale de integrare în rândul adulţilor. În majoritatea cazurilor, contextualizarea acestor obiceiuri avea loc în cadrul Horei (jocului, jocului) satului, reprezentată ca o manifestare socio-culturală de anvergură în cadrul căreia îşi dădeau concursul instituţia oamenilor în vârstă (ca sfătuitori şi priveghetori asupra îndeplinirii cutumiare a rânduielii pământului) şi instituţia cetei de flăcăi (răspunzători de organizarea Horei satului şi a obiceiurilor de iniţiere într-o clasă de vârstă).

Literatura de specialitate pune la dispoziţia cercetătorilor fenomenelor etnoculturale mai multe informaţii referitor la intrarea tinerilor în ceata flăcăilor/feciorilor, în timp ce iniţierea fetelor nubile rămâne din anumite considerente, neclare încă, un subiect mai puţin cercetat. Studiul de faţă reprezintă o investigaţie mai aprofundată a practicilor de modificare a statutului indivizilor ajunşi în pragul maturităţii şi o sintetizare a informaţiilor obţinute în vederea înţelegerii semnificaţiilor celor două scenarii iniţiatice pe sexe. Puse în practică, aceste obiceiuri reprezintă nişte jocuri ritualice care realizează ceremonialul de trecere (separare de lumea copilăriei

şi integrare în comunitatea flăcăilor/fetelor mari „bune de măritat”), având la bază nişte tipare arhaice moştenite de veacuri. Fiecare individ iniţiat repeta în mod cutumiar prevederi socio-normative deja consolidate, trecute prin tradiţie, devenite rânduieli cu valoare sacră. Grupul care îl ajuta în traseul iniţiatic urmărea ca aceste reguli să fie îndeplinite întocmai pentru ca în acest scenariu ritualic de iniţiere să se realizeze recondiţionarea vechiului individ într-o personalitate nouă. Prin urmare, iniţierea în contextul Horei satului repetă tiparele arhaice de iniţiere efectuate odinioară în cadrul ritualurilor mimetice preistorice, iar dansul, încărcat simbolic de gesturile arhetipale ale vechilor lupte cu forţele divine, facilitează trecerea celui care se iniţiază din lumea profană în cea sacră.

UTILIZAREA PLANTELOR MEDICINALE ÎN VINDECAREA BOLILOR LA COPII

Natalia Grădinaru (Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale; Institutul Patrimoniului Cultural, Chişinău, Moldova)

Având în vedere importanţa cercetărilor asupra proprietăţilor plantelor medicinale pentru dezvoltarea farmacopeii şi, de asemenea, a etnomedicinii, ne-am propus să relevăm cunoştinţele populare referitoare la formele şi metodele de utilizare a plantelor medicinale în vindecarea copiilor. Investigarea, recuperarea şi valorificarea patrimoniului respectiv poate avea un impact pozitiv în demararea cercetărilor interdisciplinare şi poate asigura un suport empiric pentru realizarea proiectelor de cercetare fundamentală şi aplicativă în domeniul sănătăţii.

Analizând materialul de teren şi fondurile de arhivă referitoare la metodele de tratare naturistă a bolilor la copii şi contrapunându-le cu datele oferite de cercetările ştiinţifice din domeniul fitoterapiei, conchidem că multe din remediile populare sunt raţionale, corespund scopului curativ şi sunt aplicate în continuare în practicile medicinale. Doctoriile verificate în decursul secolelor sunt frecvent utilizate şi în prezent, chiar dacă tehnologiile de preparare sau de administrare a acestora s-au modificat în careva măsură. Unele şi-au aflat

recunoaşterea în medicina clasică abia recent, în legătură cu noile descoperiri ştiinţifice, ceea ce demonstrează un schimb continuu de informaţii în ambele sensuri.

În tratarea bolilor de care sufereau copii, buruienile de leac erau folosite în scopuri profilactice sau curative, atât intern, cât şi extern.

Extern plantele erau folosite în prepararea scăldătorilor, fierturilor pentru răni sau boli de piele, cataplasmelor, în fumegarea celui bolnav. Pentru nou-născuţi se pregăteau băi din: pojarniţă, romaniţă, peliniţă, urzică (câte un mănunchi de fiecare); pentru copiii care răceau sau aveau dureri ale membrelor se preparau băi din: scaiul-voinicului, romaniţa, omag; pentru tratarea bubelor se foloseau în băi şi fierturi: sulfina albă, muşcatul-dracului (scabiosa lucida), gălbenelele, coada-calului; pentru muşcăturile de şarpe era bună coada-mielului, la cataplasme – tătăneasa; în fumegaţii – cânepa; cu fiertura de mac se liniştea durerile de dinţi; fiertura de ocheşele se utiliza pentru clătirea guriţei copilului.

Intern, sub formă de ceauri, infuzii, decocturi se foloseau: florile de tei, frunzele de coacăză, crenguţele de vişin – în tratarea răcelii; coada-şoricelului – în sporirea poftei de mâncare; pelinul – în curăţarea sângelui şi lupta contra viermilor intestinali; ca depurative şi detoxifiante– trei-fraţi-pătaţi; în inhalaţii – curcubeţica, bozul, peliniţa, schinul-rău, urzica – pentru stâlpul maţelor.

Relatările expuse constituie doar o mica parte din uriaşul patrimoniu de cunoştinţe referitoare la utilitatea plantelor în tratarea bolilor la copii. Acumulat în mod empiric şi transmis pe cale orală de către colectivităţile umane, acest tezaur are valenţe multiple, care necesită o cercetate complexă.

HORA SATULUI – MOŞTENIRE IDENTITARĂ NAŢIONALĂ

Pavel Popa (Institutul de Cercetări Bioarheologice şi Etnoculturale; Institutul de Filologie al Academiei de Ştiinţe a Moldovei)

Fiind considerată una dintre cele mai semnificative sărbători tradiţionale româneşti, răspândită şi practicată în toate zonele etnografice populate de către semenii noştri, dar şi de noi, Hora

satului este o manifestare folclorică care şi în actualitate tăinuieşte o paletă întreagă de valori cu semnificaţii profunde. Respectivele valori codificate constituie mesaje ale căror sintagmă este constituită din relaţii ale oamenilor în familie, comunitate şi societate şi raportate la dansul popular, la educaţia generaţiilor în creştere, la obiceiurile şi tradiţiile noastre, la natură şi legităţile ei. Desigur, Hora satului convoacă lăuntric sau scenariul de desfăşurare al sărbătorii respective întruneşte deosebite modalităţi de exprimare valorică cum ar fi: dansul autentic românesc, muzica, portul de sărbătoare, limbă cu referire la funcţiile ei fundamentale de comunicare, strigătura, chiuitura, fluieratul, gestica şi mimica ş.a. – fapte culturale complexe caracteristice zonelor etnografice respective, menite, înainte de toate, să organizeze viaţa socială a oamenilor. Concomitent, marchează cele mai valoroase momente ale trecerii indivizilor prin lume şi le modeleaza comportamentul, pune accentul pe produsul gândirii şi activităţii omenirii caracterizat prin modul fundamental de satisfacere a necesităţilor umane, printr-un stil de viaţă stabil şi un ansamblu complex de elemente ale societăţii ce scot în valoare moştenirea identitară a naţiunii şi diverse forme de dezvoltare şi conservare a unor produse contemporane ce exprimă nivelul de maturitate a societăţii şi intelectualitatea omului. Deasemenea, Hora satului simbolizează un complex de valori sociale derivate din funcţiile constitutive şi reglatoare ale societăţii – valori juridice, economice, politice, etice şi religioase etc.

MINORITĂȚILE NAȚIONALE ÎN AGENDA RELAȚIILOR BILATERALE MOLDO-UCRAINENE (1992–2019)

Lidia Prisac (Institutul Patrimoniului Cultural, Chişinău, Moldova)

Relaţiile de colaborare dintre Republica Moldova şi Ucraina au fost instituite printr-un şir de documente începând cu anul 1992. Obiectivele de politică externă dintre cele două ţări au fost în mare parte influenţate de interesele geostrategice ale Federaţiei Ruse în zonă.

Analiza procesului de colaborare dintre Republica Moldova şi Ucraina este un subiect actual şi important, însă dificil de abordat. Dialogul

politic dintre cele două state a fost adesea imposibil de asigurat din cauza atitudinilor diferite în cadrul formulei de negociere a conflictului transnistrean, a unor aspecte care vizau oportunităţile economice sau culturale – cu referire la situaţia minorităţilor naţionale.

Chiar dacă au fost resimţite anumite tendinţe pozitive în dezvoltarea dialogului politic dintre Republica Moldova şi Ucraina, la cinci ani după escaladarea evenimentelor din anul 2014, lucrurile ar trebui evaluate şi analizate corespunzător, pentru ca acestea să poată genera noi oportunităţi pentru securitatea naţională şi regională.

Cercetarea relaţiilor moldo-ucrainene implică abordarea mai multor dimensiuni, fapt care permite o mai bună înţelegere a acestora. Un aspect aparte ţine de problema minorităţilor naţionale: celei ucrainene în Republica Moldova şi românolingve în Ucraina. Din această perspectivă am ales să abordez discursul bilateral moldo-ucrainean în raport cu minorităţile naţionale enunţate mai sus. Menţionez că cercetări fundamentale sau o atare sinteză în acest domeniu este lipsă deocamdată în literatura de specialitate.

ENGHELSINA ŞUGJDA, ARTIST PLASTIC ÎN DOMENIUL ARTEI TEXTILE

Natalia Procop (Institutul Patrimoniului Cultural, Chişinău, Moldova)

Una dintre personalităţile proeminente care a contribuit la evoluţia artei decorative din RSS Moldovenească din perioada anilor 1960 este Engelsina Şugjda. După finalizarea studiilor la Universitatea Textilă din Moscova a fost repartizată la Fabrica „Steaua roşie” din Chişinău, unde a activat în perioada anilor 1956-1960 în calitate de pictor-modelier. Pe baza modelelor executate de pictoriţă, fabrica în anul 1959 a primit dreptul de a participa la expoziţii internaţionale. În aceeaşi perioadă E. Şugjda a realizat modele pentru expoziţii internaţionale din Addis Abeba, Poznan, Bucureşti, Oslo ş. a. În anul 1960, în cadrul expoziţiei realizărilor populare din RSSM, Fabrica „Steaua roşie” a primit diploma de gradul I, iar autoarei i-a fost oferit certificatul care confirmă participarea în cadrul evenimentului.

E. Şugjda este participantă activă la manifestările culturale la nivel republican, naţional şi internaţional: Expoziţia consacrată congresului PCUS (1958), Expoziţia decadei din Moscova, la care autoarea a participat cu patru păpuşi în costume populare, fiind ulterior achiziţionate de Muzeul de Stat de Arte (MNAM). Actualmente, Muzeul Naţional de Arte a Moldovei păstrează şi lucrările artistei în domeniul baticului şi al tapiseriei.

Începând cu anul 1962, pictorul-modelier E. Şugjda de la costumul scenic pentru interpreţi se reprofilează în domeniul vestimentaţiei pentru cinematografie. Astfel E. Şugjda a proiectat şi realizat costume pentru filmele: „Călătorie în aprilie" , „Ultima noapte în rai" , „Seminţe amare" . Lucrul creativ, pe care-l desfăşoară pe parcursul anilor, a reuşit să-l combine cu cel pedagogic în cadrul Colegiului Tehnologic din Chişinău. Începând cu anul 1962 este membru titular al Uniunii Artiştilor Plastici, iar din anul 1974 este pictorul principal al Asociaţiei Meşteşugurilor Populare şi Artistice. Este membrul biroului Secţiei de Artă Decorativă al UAP, membrul Consiliului de Artă al Consiliului de Miniştri al RSSM, membrul Consiliului Artă şi Tehnologie al Ministerului Industriei Uşoare.

Redactori, editori, corectori:
Angela Simalcsik, Ion Ciobanu

CERCETĂRI BIOARHEOLOGICE ŞI ETNOCULTURALE ÎN SUD-ESTUL EUROPEI

Bun de tipar 5.08.2019. Format 60x84 1/16
Coli de tipar XXX
Comanda ___
Tiraj 50 ex.

Tipografia